

Suradnja školskog knjižničara i socijalnog radnika u zaštiti mentalnog zdravlja djece i mladih

---

Terzić, Petra

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:334421>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-16**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
IZVANREDNI STUDIJ BIBLIOTEKARSTVA
Ak. god. 2023./2024.

Petra Skadarka

**Suradnja školskog knjižničara i socijalnog radnika u zaštiti
mentalnog zdravlja djece i mladih**

Diplomski rad

Mentorica: dr. sc. Mihaela Banek Zorica, red. prof.

Zagreb, 2024.

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjavljujem da je ovaj rad rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na istraživanjima te objavljenoj i citiranoj literaturi. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio rada nije korišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi. Svojim potpisom potvrđujem navedeno.

Petra Skadarka

SADRŽAJ

SAŽETAK	4
UVOD.....	5
ŠKOLSKA KNJIŽNICA	6
ŠKOLSKI KNJIŽNIČAR	9
SOCIJALNI RADNIK U ŠKOLI	13
ZAŠTITA MENTALNOG ZDRAVLJA.....	18
SURADNJA ŠKOLSKOG KNJIŽNIČARA I SOCIJALNOG RADNIKA	24
PRIMJERI MODELA, RADIONICA I PROGRAMA	32
ZAKLJUČAK	47
LITERATURA	48

SAŽETAK

Cilj rada jest ukazati na važnost suradnje školskog knjižničara i nastavnog osoblja općenito, a naročito u području zaštite mentalnog zdravlja djece i mladih, pri čemu ćemo se posebno osvrnuti na suradnju školskog knjižničara i socijalnog radnika.

U inozemstvu se već dugu niz godina održava suradnja socijalnog radnika i knjižničara, budući da se obje struke bave ljudima i teže tome da pružaju različite usluge svojim korisnicima, no s drugačijih polazišta. S obzirom na činjenicu da se i uloga knjižnice s vremenom mijenja, smatra se da knjižnica danas predstavlja primjereno okruženje za zapošljavanje i djelovanje socijalnog radnika.

Socijalni radnik u školi predstavlja dio stručnog osoblja te je kao takav dužan u svojem radu surađivati s različitim skupinama i ustanovama. U Republici Hrvatskoj, za razliku od inozemstva, još uvijek postoji manjak socijalnih radnika u školama, što se u zadnje vrijeme sve više mijenja, s obzirom na porast nasilja u školama i sveukupno pogoršanje situacije u društvu. Uvidjelo se da postoji sve veća potreba za socijalnim radnikom u školi, kako bi se na vrijeme počelo raditi na prevenciji i zaštiti mentalnog zdravlja.

Stoga školska knjižnica predstavlja primjereno mjesto za suradnju, koje bi svakako moglo značajno doprinijeti zaštiti mentalnog zdravlja djece i mladih, budući da postoje brojne poveznice između poslova samih knjižničara i socijalnih radnika, što će biti navedeno dalje u radu.

Također, u radu ćemo napraviti prikaz najznačajnijih komponenti i aspekata takve suradnje koja je daleko razvijenija u inozemstvu, a polaganim korakom i naša država ide u tom smjeru.

UVOD

Školska knjižnica s vremenom mijenja svoju ulogu i funkciju te kao i ostale knjižnice, prilagođava se vremenu i promjenama koje s modernizacijom i napretkom dolaze. Već je od davnih vremena knjižnica pokazala da se može mijenjati i ići u korak s vremenom, stoga ni školska knjižnica nije iznimka po tom pitanju.

Školska knjižnica baš kao i ostale knjižnice, prestaje biti samo mjesto gdje se posuđuju knjige, provodi vrijeme u pretraživanju i proučavanju literature te učenju i korištenju računala.

Školske knjižnice postaju mjesto okupljanja, druženja i edukacije učenika, njihovih roditelja te nastavnog i stručnog osoblja škole.

Školski knjižničar s druge strane, u svojem radu usko surađuje i s nastavnicima i drugim osobljem, ne samo po pitanju lektire i literature vezane uz gradivo, već se s vremenom ta suradnja proširuje i nadograđuje, a naročito s napretkom modernizacije i tehnologije.

Socijalni radnik u školi ima višestruku ulogu jer obuhvaća mnogo širi aspekt suradnje u svojem radu te opseg poslova kojim se drugo stručno osoblje škole bavi u puno manjem opsegu ili gotovo uopće. Dio poslova uključuje i ulazak u samu obitelj, u slučaju nepovoljnih obiteljskih okolnosti, što ne obavljaju nastavnici, već taj dio odgovornosti uglavnom preuzima mjesno nadležni Centar za socijalnu skrb, a posao je upravo školskog socijalnog radnika.

Socijalni radnik je taj koji će obuhvatiti i samog učenika i njegovu obitelj, ukoliko dođe do određenih poteškoća te će kao stručnjak „ući u obitelj“ i surađivati s drugim ustanovama, radi uklanjanja poteškoća, što često zbog opsega posla ili manjka stručnosti, drugo osoblje nije u mogućnosti obavljati pa često određeni problemi dugo vremena ostaju neprepoznati.

Kroz suradnju školskog knjižničara i socijalnog radnika, školska knjižnica se svakako može iskoristiti kao mjesto gdje će se odvijati ta suradnja i gdje će se kroz određene radionice i programe, informirati i obrazovati učenike, njihove roditelje i nastavno osoblje o problematici, prevenciji i zaštiti mentalnog zdravlja djece i mladih unutar školske ustanove te drugim temama.

ŠKOLSKA KNJIŽNICA

Za početak ćemo navesti bitne dokumente vezane uz kontekst školskih knjižnica, odnosno načina na koje su uređene, kako funkcioniraju te koji su im ciljevi i zadaće.

To su novi *Standard za školske knjižnice* iz 2023., UNESCO-v *Manifest za školske knjižnice* iz 1999. te *IFLA-ine Smjernice za školske knjižnice* iz 2015. godine.

Školska knjižnica je „sastavni dio procesa obrazovanja“ (Manifest, 1999). Prema Standardu za školske knjižnice, predstavlja „informativsko, medijsko, komunikacijsko i kulturno središte škole“ (Standard, 2023). „Pružava obavijesti bitne za uspješno uključivanje u društvo i omogućava stjecanje vještina za doživotno učenje, razvija maštu učenika i pomaže im da postanu odgovorni građani“ (Manifest, 1999). Namijenjene su učenicima i nastavnicima škola te dopunjavaju odgojno-obrazovni proces i u svojem radu surađuju s narodnim knjižnicama („Knjižnica“, 2023).

Školska knjižnica „djeluje unutar okvira lokalne, regionalne i nacionalne uprave, kako bi svima pružile jednake mogućnosti učenja i daljnjeg razvoja“ (IFLA Smjernice, 2015). Svoje usluge u jednakom opsegu, dužna je pružiti „svim članovima škole, bez obzira na dob, rasu, spol, vjeru, nacionalnost i dr“ (Manifest, 1999). Za financiranje školske knjižnice, odgovorna je lokalna, regionalna i nacionalna uprava, a knjižnične usluge svima su dostupne i besplatne (Manifest, 1999).

Zadaća školske knjižnice

Kroz „organizirane zbirke knjižnične građe u analognom i digitalnom obliku te uslugama i radom knjižničarskih djelatnika osigurava ispunjavanje odgojno-obrazovnih, informacijskih, stručnih i kulturnih potreba svojih korisnika“ (Standard, 2023), a pomaže i pri učenju te kroz građu koju posjeduje, omogućava svim članovima školske knjižnice razvijanje kritičkog mišljenja (Manifest, 1999).

Ciljevi školske knjižnice

Prema IFLA Smjericama, cilj je stvaranje informacijski pismenih, savjesnih i odgovornih članova društva, koji znaju, mogu i žele samostalno učiti, svjesni su svojih informacijskih potreba i aktivno su uključeni, sposobni su samostalno pronaći rješenje problema te pristup relevantnim i pouzdanim informacijama i koriste tehnološke alate za pristup informacijama, fleksibilni su i lako prilagodljivi promjenama (2015).

Prema Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, djelatnost školske knjižnice je „sastavni dio obrazovnog procesa u kojem se stručno-knjižnična djelatnost obavlja u manjem opsegu i služi za ostvarivanje obrazovnog procesa“ (2020)

Djelatnost školske knjižnice

Odgojno-obrazovna djelatnost

Uključuje „rad s učenicima, nastavnicima, stručnim suradnicima, odgajateljima, ravnateljem i roditeljima te planiranje i programiranje odgojno-obrazovnog rada“ (Standard, 2023).

Školski knjižničar zajedno s drugim stručnim suradnicima, konkretno, školskim socijalnim radnikom može organizirati radionice i programe koji će se u prostoru školske knjižnice provoditi na tjednoj bazi s učenicima i njihovim roditeljima, a po potrebi i djelatnicima škole.

Kroz suradnju sa socijalnim radnikom, školski knjižničar bi dobio bolji uvid u problematiku učenika te bi samim time, zajednički mogli raditi na kreiranju projekata i programa na temu zaštite mentalnog zdravlja, u što bi se uključilo i drugo nastavno osoblje, odgajatelji te sam ravnatelj. Suradnja je bitna radi dobivanja boljeg uvida u problematiku i sustavnijeg pristupa.

Stručna knjižnična djelatnost

Odnosi se na „izgradnju i upravljanje fondom, odnosno na zaštitu knjižnične građe, otpis i reviziju te izradu godišnjih planova nabave“ (Standard, 2023). Osigurava dostupnost i korištenje knjižnične građe i izvora informacija na različitim medijima te praćenje potreba korisnika, a također uključuje i rad s korisnicima, na način da ih se potiče na čitanje, kroz davanje preporuka i pružanje pomoći pri pronalaženju izvora informacija i dr (Standard, 2023).

Kulturna i javna djelatnost

Odnosi se na organizaciju, pripremu i provedbu različitih kulturnih sadržaja te filmskih i videoprojekcija, izložbi, kazališnih predstava, glazbenih i plesnih izvedbi i dr, uz prihvaćanje autorskih prava (Standard, 2023).

Kroz suradnju s drugim stručnjacima, može se bolje i kvalitetnije održati provođenje radionica i programa jer nam upravo novi školski sustav i moderniji pristup u okviru istog, omogućavaju bolju suradnju i kvalitetniju usmjerenost na učenika, a sve u svrhu otkrivanja maksimalnih potencijala, za daljnji osobni i profesionalni razvoj.

ŠKOLSKI KNJIŽNIČAR

Školski knjižničar je „član stručnog osoblja, odgovoran za planiranje i vođenje školske knjižnice, a u tome mu pomaže i drugo osoblje kad god je to moguće, pri čemu surađuje s članovima školske zajednice i u svojem se radu povezuje s narodnim i drugim knjižnicama“ (Manifest, 1999).

Prema Standardu, „stručni suradnik knjižničar, obavlja stručne knjižničarske poslove i odgojno-obrazovni rad s učenicima te poslove vezane uz kulturnu i javnu djelatnost, stručno usavršavanje, planiranje, programiranje i pripremanje za rad s učenicima te u svojem radu ostvaruje suradnju s drugim odgojno-obrazovnim radnicima i ustanovama“ (2023).

Prema IFLA Smjernicama, školski knjižničar mora imati formalno obrazovanje iz područja školskog knjižničarstva te mora biti osposobljen za rad u nastavi (2015).

Uloga školskog knjižničara, danas se mijenja, baš kao što se kroz različita vremena mijenjala i školska knjižnica te knjižnice općenito. Prema Kovačević i Lovrinčević, školski knjižničar se smatra kreatorom programa rada knjižnica, a zadužen je i za „voditeljstvo, ekspertizu i savjetovanje u korištenju tehnologija i resursa za školsku zajednicu“ te za suradnju s nastavnicima, kako bi se učenike osposobilo za cjeloživotno učenje (2012, str 27).

Upravo kroz korištenje tehnologije te različitih drugih resursa te kroz suradnju s drugim stručnjacima, školski knjižničar danas ima puno širi raspon mogućnosti, nego ikada prije te samim time može postići puno više ciljeva i ostvariti bolje rezultate u okviru svoje djelatnosti, što ćemo dalje u radu prikazati u kontekstu suradnje sa socijalnim radnikom u školi.

Školski knjižničar mora imati odgovarajuće profesionalne i osobne kompetencije za rad.

Profesionalne kompetencije odnose se na znanje koje je knjižničar stekao tijekom studija te kasnije kroz različita profesionalna usavršavanja koja su dio cjeloživotnog učenja, a što se odnosi na „obavljanje radnih zadaća knjižničara, poput: oblikovanja i obrade knjižničnih zbirki, nabavu nove građe, otpis stare i dotrajale građe, vođenje knjige inventara školske knjižnice, opremanje i priprema knjižnične građe i dr.“ (Kovačević i Lovrinčević, 2012, str. 128).

Osobne kompetencije odnose se na osobnost, odnosno na razvijenu svijet o misiji, zadatku koji mu je povjeren (Kovačević i Lovrinčević, 2012). Školski knjižničar u svojem radu mora biti strpljiv i tolerantan, dok u isto vrijeme, s druge strane, mora zadržati autoritet. Bitno je da posjeduje određeno znanje iz dječje razvojne psihologije, kako bi mogao adekvatno pristupiti učenicima (Kovačević i Lovrinčević, 2012). Mora biti spreman saslušati učenike te uzeti u obzir njihove potrebe i zahtjeve, vezane uz knjižnicu, a mora imati i dobro razvijene komunikacijske vještine, kako bi s njima mogao adekvatno komunicirati i pristupati im kroz korištenje pohvala i poticaja, a pogotovo kada naiđu na određene prepreke ili dožive neuspjeh (Jozić, Pavin Banović, 2019).

Iz navedenog je vidljivo da školski knjižničar nema tako jednostavnu ulogu kako se dugo smatralo i da mora biti vrlo svestrana, obrazovana, informirana i daljnjoj edukaciji sklona osoba, koja će u svoj rad znati uklopiti i druga znanja i vještine te koja će znati pristupiti i drugim djelatnicima škole s kojima surađuje, ali i učenicima i njihovim roditeljima pa tako prema Kovačević i Lovrinčević, „školski knjižničar mora predstavljati nekoga tko ima pozitivan utjecaj na učenike i tko im je podrška, dok školska knjižnica treba biti prostor u kojem će se učenici osjećati sigurno“ (2012, str 111).

Jozić i Pavin-Banović navode široki spektar aktivnosti koje knjižničar može provoditi s učenicima ili za njih, u obliku različitih predavanja, uz korištenje knjižnične građe, informatičke tehnologije, elektroničkih izvora i dr. Kod učenika treba razvijati kritičko mišljenje, kroz poticanje na diskusije i razvijati kompetitivnost kroz razna natjecanja. Učenike može poticati na pisanje samostalnih istraživačkih radova na određene teme te organizirati radionice, na kojima bi zajedno radili na razvoju određenih vještina, kroz zajedničke aktivnosti (2019).

Surađujući s nastavnicima, školski knjižničar im pomaže u pripremi potrebnih izvora, sugerira korištenje različitih medija ili pomaže u pripremi i provedbi školskih projekata (Kovačević, Lasić-Lazić i Lovrinčević, 2004).

Kovačević i Lovrinčević navode da je školski knjižničar zadužen i za suradnju s roditeljima učenika, kako bi im pomogao prepoznati razvojne i individualne potrebe njihove djece (2012).

S tim se možemo nadovezati na suradnju sa socijalnim radnikom, kao stručnim suradnikom škole, koji u tom kontekstu može iskoristiti maksimalni potencijal svojih zaduženja i

odgovornosti, s obzirom na činjenicu da mu školski knjižničar može pomoći u tome da učenicima, u što ugodnijem okruženju pristupa te zajedno s njima i njihovim roditeljima, ali i drugim stručnjacima, radi na prevenciji i zaštiti mentalnog zdravlja.

Školski knjižničar mora imati vrlo razvijenu emocionalnu inteligenciju, što uključuje visok stupanj empatije, kao i socijalni radnici te sposobnost prepoznavanja i izražavanja emocija, kako bi mogao poticajno djelovati na učenike. S druge strane, emocionalna neosjetljivost, izostanak empatije i tolerancije te sklonost zabranama, kritikama i kaznama, kod učenika mogu izazvati suprotni efekt, odnosno strah, nelagodu i frustraciju (Škrobica, 2008, str 393).

Zovko navodi da je cilj djelovanja školske knjižnice upravo učenik, „kao aktivni sudionik društva, obrazovan za primanje i davanje informacija, humanistički orijentiran i komunikacijski odgojen, a što su ujedno i odlike budućeg građanina koji treba prihvatiti načela demokratskoga građanstva temeljenog na pravima i odgovornostima“ (2009, str 45).

Iz sveg navedenog možemo primijetiti da školski knjižničar danas više nije samo osoba koja uređuje i organizira knjige po policama školske knjižnice, izdaje ih i daje preporuke za čitanje, već je stručnjak čiji je opseg posla znatno širi i kompleksniji, što nam ostavlja prostor za razvoj potencijala i postizanje puno boljih rezultata u školskim ustanovama, nego ikada ranije.

Škola je odgojno-obrazovna ustanova, koja naročito u današnjim, mnogo stresnijim i kriznim vremenima u odnosu na ranija razdoblja, mnogo veću pažnju treba posvetiti zaštiti mentalnog zdravlja djece, budući da naročito zadnjih godina svjedočimo porastu nasilja u društvu općenito, a naročito vršnjačkog nasilja, koje se nažalost sve češće događa u školskim ustanovama, sa stravičnim posljedicama te je potrebno na to obratiti značajnu pažnju.

Posljednjih godina, sve je veći naglasak na inkluzivnom obrazovanju, koje uključuje obrazovanje svih učenika bez obzira na njihovu različitost, a koliko je ono zapravo bitno, govori podatak da je sve više socijalno obespravljenih učenika, što može imati negativne posljedice na funkcioniranje učenika i rezultirati ranije spomenutom, sve češćom pojavom nasilja zbog nejednakih mogućnosti (Rakonić Lesković, 2018)

„Inkluzija je radnja ili stanje uključivanja ili uključenosti nečega unutar određene skupine ili strukture“ („inkluzija“, 2021).

Rakonić Leskovar navodi da do sada u Republici Hrvatskoj nije bilo aktivnosti niti istraživanja na temu angažiranosti školskih knjižničara u kontekstu inkluzivnog obrazovanja, već su tim područjem bavili isključivo stručni suradnici defektolozi (2018).

Budući da je rad usmjeren na suradnju školskog knjižničara i socijalnog radnika, a socijalni radnik ima određene kompetencije za rad s djecom s posebnim potrebama, svakako je poželjno i školske knjižničare osposobiti za rad s djecom s određenim teškoćama, kako bi se što kvalitetnije moglo pristupiti učenicima i poraditi na njihovom odgoju i obrazovanju i uključivanju, a i s obzirom na to da „učenici vole provoditi vrijeme u knjižnici, školski knjižničar dobiva na važnosti, jer upravo kroz programe i aktivnosti u knjižnici, može kvalitetnije utjecati na učenike i doprinijeti inkluzivnom obrazovanju“ (Rakonić Leskovar, 2018, str 36).

Prihvatanje različitosti je vrlo bitno i u fokusu je brojnih radionica i programa koji se provode i izvan konteksta škole, radi osvještavanja javnosti i svih dobnih skupina.

Živimo u vremenima kad su nam mogućnosti brojne, a na nama je da kroz adekvatnu i dobru organizaciju, suradnju i primjereni pristup, ostvarimo maksimalni potencijal i izvučemo najbolje iz naših učenika, a naročito onih kojima obiteljsko okruženje nije bilo poticajno i motivirajuće, već su i sami bili zanemareni, zlostavljani ili su spletom okolnosti lošije socioekonomske situacije, zbog čega nisu ranije bili u mogućnosti odrastati u sredini koja je prepoznavala, otkrivala i razvijala njihove potencijale.

Suradnja školskog knjižničara i socijalnog radnika, svakako je suradnja koja razvoju takvih potencijala može značajno doprinijeti i pružiti učenicima bolje šanse za daljni osobni razvoj.

SOCIJALNI RADNIK U ŠKOLI

Povijesni razvoj socijalnog rada u školama u inozemstvu

Socijalni rad u školi prema Martinović „ima dugu tradiciju u zemljama s razvijenim sveučilišnim studijima koji imaju organizirane postdiplomske, (magistarske) i doktorske studije“ (1994, str 43). Autor navodi da se socijalni rad u školi razvio kao specifična profesionalna disciplina te da „obuhvaća trijadu odnosa: obiteljski dom - škola - lokalna zajednica, odnosno međudnosa; roditelji - djeca, učitelj - djeca i škola - lokalna zajednica“ (Martinović, 1994, str. 43).

Socijalni radnici u tom kontekstu trebaju biti educirani i osposobljeni za rad sa specifičnim skupinama korisnika, kako bi mogli adekvatno odgovoriti na njihove potrebe, u ovom kontekstu, na učenike predadolescentske i adolescentske dobi.

Prema podacima međunarodnog udruženja školskih socijalnih radnika socijalni radnici su prisutni u osnovnim školama u SAD-u od školske godine 1906./1907., a do danas se njihovo uvođenje u školski tim proširilo na brojne zemlje diljem svijeta.

U kratkom povijesnom pregledu razvoja školskog socijalnog rada, vidimo da su prvi koraci u tom smjeru krenuli davne 1906. godine u SAD-u, kada je imigrantima loših životnih uvjeta trebalo omogućiti pravo na obrazovanje, kao dio prava svakog djeteta na školovanje i u tom kontekstu došlo je do suradnje škole i lokalne zajednice kako bi se djeci omogućilo pravo na obrazovanje. Prvi naziv školskih socijalnih radnika bio je “*visiting teachers*” i smatralo se da im je cilj pozitivno utjecati na život djece, pri čemu je bilo bitno uzeti u obzir socioekonomske uvjete života djece i uspostaviti vezu između škole i obitelji (Martinović, 1994).

Uvođenje socijalnog rada u škole, krenulo je 1906/07. godine u New Yorku, Bostonu, Hatfordu i Londonu (Martinović, 1994).

Direktor klinike u Hatfordu zaposlio je prve “*visiting teachers*”, kao dodatnu pomoć psiholozima na terenu, prilikom procjene obiteljskih prilika djece, a u svrhu provedbe istraživanja (Martinović, 1994).

Uloga socijalnih radnika u školi bila je i povećanje osjetljivosti osoblja škole za život djece izvan škole, uvjete u kojima žive i druge faktore koji utječu na razvoj djece i uspjeh u školi, pri čemu je bitno uzeti u obzir individualne razlike među djecom (Martinović, 1994). Time je došlo do prilagodbe školskih programa djeci s teškoćama u razvoju te izrada materijala koji bi pratili specijalne potrebe svakog učenika (Martinović, 1994).

Individualni pristup vrlo je bitan jer svako je dijete različito i potrebe i mogućnosti svakog djeteta drugačije su, a upravo takav pristup može izvući najbolje iz svakog djeteta.

Martinović nadalje navodi da je s godinama zaposleno sve više socijalnih radnika u školama jer je prepoznata važnost njihovog zapošljavanja, odnosno pozitivan i snažan utjecaj na mentalnu higijenu, a naročito u prevenciji problematičnog ponašanja djece. Do ekspanzije zapošljavanja je došlo nakon 1920. godine (Martinović, 1994) te ponovno 1970.-ih, pri čemu je stavljen naglasak na rad s obitelji, lokalnom zajednicom te na suradnji s drugim stručnjacima, kako bi se postigla profesionalnija razina funkcioniranja škole (Martinović, 1994).

Autor Žganec je naveo da se socijalni rad u školama u zapadnoeuropskim zemljama razvio nešto kasnije, no da je unatoč tome, prepoznata njegova važnost i postižu se jako dobri rezultati u razvoju i provođenju prakse socijalnog rada u školama pa je tako naveo primjer Njemačke, gdje su provedeni brojni projekti i gdje je uobičajeno i podrazumijeva se da se u većini škola pod obavezno zapošljavaju socijalni radnik i socijalni pedagog (1996).

Socijalni radnik u školi, bavi se pojedincem, učenicom i njegovom obitelji, koji se suočavaju s višestrukim poteškoćama, poput lošijeg uspjeha, otežane prilagodbe i izbivanja s nastave, pri čemu su često prepušteni sami sebi, bez supervizije te jedini stručnjaci koji se u školi bave zaštitom mentalnog zdravlja učenika, što može biti vrlo izazovno i opterećujuće, s obzirom na broj učenika kojima se bave te popratnu administraciju (Kelly i sur. 2010).

Kelly i suradnici navode dva prijedloga za djelovanje socijalnog radnika u školi. Prvi se odnosi na suradnju s nastavnicima radi dobivanja boljeg uvida u situaciju učenika te dodatnu pomoć nastavnicima jer često nisu dovoljno educirani za rad s problematičnim učenicima, a drugi se odnosi na povećanje preventivnih aktivnosti u školi, s čim možemo povezati upravo i suradnju s knjižničarem koji bi socijalnom radniku omogućio provođenje radionica i drugih aktivnosti, u svrhu zaštite mentalnog zdravlja (2010).

Socijalni rad u školi, ima za cilj „povećanje resursa za uspješan odgoj, obrazovanje i ukupan razvoj i socijalizaciju svakog učenika kroz suradnju škole i obitelji te koordiniranje različitih pružatelja usluga u postupcima zaštite učenika koji žive u riziku, s ciljem poboljšanja kvalitete života u zajednici“ (Inicijativa, 2023).

Vrlo je bitno da u okviru rada socijalnog radnika budu uključene i obitelji učenika, kako bi se na vrijeme prepoznalo potencijalno problematično ponašanje unutar obitelji te kako bi se provele adekvatne mjere prevencije i zaštite, kroz uključivanje drugih dionika koji bi dalje mogli raditi s obitelji, ukoliko se uvidi da za istim postoji potreba.

Odrastanje u problematičnoj obitelji može dovesti dalje do ranog napuštanja ili prekida redovnog školovanja, što vodi do visokog rizika od siromaštva i socijalne isključenosti.

Prevenciji istog mogu pomoći upravo socijalni radnici, kroz prepoznavanje potreba i ranu procjenu rizika čime te kroz suradnju s drugim sustavima kako bi mogli odgovoriti na potrebe djece i mladih, naročito one izložene zanemarivanju, zlostavljanju, nasilju, bilo u obitelji, bilo vršnjačkom (Inicijativa, 2023).

Socijalni radnici u školi, kroz individualni ili grupni pristup, mogu značajno doprinijeti „razvoju socijalnih vještina, vještina komunikacije i nenasilnog rješavanja sukoba te usvajanju znanja o vlastitim pravima, samozastupanju, uvažavanju različitosti i dostojanstva svake osobe“ (Inicijativa, 2023), što je jako bitno jer dijete koje je kroz odrastanje bilo izloženo npr. nasilničkom ponašanju u obitelji, može i samo postati nasilno, a kroz rad na prevenciji, u školi kao neutralnom okruženju, uči da je navedeno ponašanje neprimjereno i kako postupati drugačije.

Socijalni rad u školama u Republici Hrvatskoj

Prema podacima Komore socijalnih radnika, zabilježen je porast broja djece i mladih s poteškoćama mentalnog zdravlja, porast oblika neprihvatljivog ponašanja poput konzumiranja alkohola i droga, vršnjačkog nasilja i napuštanja redovnog školovanja te porast broja obitelji suočenih s rizikom siromaštva, socijalne isključenosti, nasiljem i dr (Inicijativa, 2023). Bilježi se i porast broja djece sa poteškoćama učenja te s teškoćama u razvoju, romske djece, djece u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti i djece migranata (Inicijativa, 2023).

U tom kontekstu, škola je prostor u kojem se odvijaju odgoj, obrazovanje i socijalizacija djece te prostor gdje se može dovoljno rano i na vrijeme prepoznati nastanak poteškoća te provesti prevencija istog. Škola je također i prostor gdje se mogu provesti rane socijalne intervencije radi osnaživanja djece, roditelja i obitelji u riziku, kako bi se što uspješnije suočavali s osobnim, obiteljskim i društvenim izazovima kojih je sve više (Inicijativa, 2023).

Školska knjižnica je prostor gdje bi se provodilo osnaživanje djece, roditelja i obitelji u riziku, kroz organiziranje i provođenje projekata za učenike i njihove obitelji. Bitno je započeti s prevencijom u što ranijoj dobi pa bi projekte bilo potrebno provoditi od osnovne škole, što bi se zatim nastavilo u modificiranom obliku i u srednjoj školi.

S nasiljem u školi, suočavaju se sve dobne skupine, stoga je nerealno očekivati da se učenici neće susresti s nasiljem i bullying-om već u nižim razredima osnovne škole. Prevencija koja započinje u srednjoj školi, prevencija je koja se događa prekasno jer vrlo često do tada situacija može postati teže riješiva i eskalirati do razmjera da je potrebno uključivanje još više institucija, a nerijetko može dovesti i do katastrofalnih posljedica kojima možemo svjedočiti po medijima, a koje više ne predstavljaju „katastrofe koje se događaju negdje drugdje, daleko od nas“.

Događaju se ovdje i sada i na njih je potrebno odreagirati na vrijeme, kroz suradnju s različitim stručnjacima i institucijama, a koje će u suradnju sa školskim socijalnim radnikom, u za to primjerenom prostoru škole, raditi na prevenciji i osnaživanju djece i mladih te njihovih obitelji.

Socijalni radnici su educirani za prepoznavanje rizika te za rad s problematičnom djecom i obiteljima. Kroz rano prepoznavanje rizika i intervencije, moguće je prevenirati negativne

posljedice, a koje mogu dovesti do: odustajanja od školovanja, problema u ponašanju, nasilnog ponašanja, poteškoća u kontroli emocija, slabijeg školskog uspjeha, ali i ostajanja u začaranom krugu siromaštva, nezaposlenosti i dr. (Inicijativa, 2023)

Bitno je napomenuti da su socijalni radnici bili uključeni u sustav odgoja i obrazovanja sve do 2008. godine, od kada se usvajanjem Izmjena i dopuna Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnim i srednjim školama ne smatraju više dijelom stručnog tima škole (Inicijativa, 2023), što je vrlo razočaravajuće s obzirom na okolnosti.

Kroz Inicijativu za zapošljavanje socijalnih radnika u školama u Republici Hrvatskoj, koju je pokrenula Hrvatska komora socijalnih radnika, cilj je da se u novi Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi „unese odredba po kojoj će socijalni radnik biti stručni suradnik školske ustanove, uz pedagoga, psihologa, knjižničara, magistra edukacijske rehabilitacije, magistra logopedije i magistra socijalne pedagogije“ (Inicijativa, 2023).

Žganec navodi da "socijalni rad, još uvijek nije osigurao svoje mjesto u hrvatskoj školi" (Žganec, 1996, str 125), a kao razlog tome navodi da je hrvatski školski sustav s jedne strane još uvijek prilično zatvoren, a s druge, socijalni rad nedovoljno razvijen, zbog čega je bitno zalagati se za zapošljavanje socijalnih radnika u školama. Kao i mnogi autori ranije, Žganec navodi da se aktivnosti socijalnog rada moraju odvijati na tri razine – škole, lokalne zajednice i obitelji (Žganec, 1996, str 125) jer bez suradnje na svim razinama, nemoguće je postići dobre rezultate u prevenciji i zaštiti.

Odavno je jasno da škola više nije mjesto gdje se učenici obrazuju, već i mjesto gdje se odgajaju, socijaliziraju i pripremaju za život i to je potrebno uzeti u obzir prilikom pisanja i provođenja projekata prevencije i zaštite mentalnog zdravlja u školama.

U svojem radu, kroz individualni ili grupni pristup, susreću se s različitim skupinama učenika, različitim ponašanjima te psihosocijalnim stanjima učenika, a sve se svodi na rad s ciljem zaštite mentalnog zdravlja i što uspješnije usmjeravanje za budući rast i razvoj. Slično je i s drugim stručnim suradnicima pa i školskim knjižničarem, koji se također u radu susreće s problematičnim učenicima, kojima moguće neće znati pristupiti, pri čemu suradnja može biti od velike pomoći jer socijalni radnik može educirati i osoblje knjižnice te nastavnike, kako komunicirati i raditi s problematičnim učenicima.

ZAŠTITA MENTALNOG ZDRAVLJA

Mentalno zdravlje

Prema Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji, mentalno zdravlje je „stanje dobrobiti koje pomaže pojedincu nositi se sa svakodnevnim životnim stresovima, prepoznavati vlastite sposobnosti u ostvarivanju svojih potencijala, raditi produktivno i plodno te pridonositi svojoj zajednici“ (WHO, 2022.). Sastavni je dio našeg zdravlja, koje nam pomaže pri razvoju individualnih i kolektivnih sposobnosti da sudjelujemo u donošenju odluka, gradimo odnose s drugim ljudima i oblikujemo svijet u kojem živimo te ujedno predstavlja naše temeljno ljudsko pravo, ključno za naš osobni, društveni i socioekonomski razvoj (WHO, 2022). Mentalno zdravlje predstavlja puno više od samog izostanka mentalnog poremećaja, no naravno može ih uključivati kao i psihosocijalnu onesposobljenost te druga mentalna stanja i poteškoće, povezane sa stresnim načinom života i drugim rizicima (WHO, 2022).

Tijekom djetinjstva i adolescencije postavljaju se temelji za zaštitu i prevenciju pojave mentalnih poremećaja, pri čemu je bitna uloga škole (Antolić, Novak, 2016). Škola je optimalno mjesto za to, budući da djeca provode puno vremena upravo u školi, a u programe se mogu uključiti sva djeca, a ne samo ona kod kojih je već postoji potencijalni rizik, čime se izbjegava stigmatizacija djece u riziku i one koja su već razvila određene simptome (Mihić i Bašić, 2008; Novak i Bašić, 2008, prema Antolić, Novak, 2016). U školama se kroz provođenje programa prevencije i zaštite mentalnog zdravlja može pomoći kod suočavanja sa stresom, u suradnji sa školskim timom.

Podaci su pokazali da se na 25 učenika u razredu, njih čak pet suočava s problemima mentalnog zdravlja (Bolčević Novak i Dvekar-Bešenić, 2021), a samo je jednom od njih pružena stručna pomoć, zbog čega je vrlo bitno da škola ima djelatnike koji će na vrijeme prepoznati dijete u potrebi i pružiti mu odgovarajuću pomoć, stoga možemo zaključiti da škola predstavlja najoptimalnije mjesto za prepoznavanje potencijalnih poteškoća i za adekvatnu i stručnu reakciju na samu prevenciju nastanka problema i reakciju ukoliko je do problema već došlo.

Ranije spomenuto, na prevenciji i zaštiti mentalnog zdravlja, potrebno je započeti u što ranijoj dobi, budući da tada započinje razvoj socijalnih i emocionalnih vještina, a ujedno je u taj proces bitno uključiti roditelje, učitelje, drugo stručno osoblje i zajednicu. Teme poput nasilja i vršnjačkog zlostavljanja postaju fokus u kasnijim razredima.

Naročito je sada potrebno veću pažnju obratiti na zaštitu mentalnog zdravlja, nakon COVID-19 pandemije, koja je iza nas jer kako stručnjaci za mentalno zdravlje predviđaju, sada je pred nama „nova“ pandemija – pandemija mentalnih bolesti (Vukušić Rukavina, 2022). Rizik od infekcije, karantene, zatvaranje i izolacija, a u Hrvatskoj, tome svakako nisu pridonijela dva velika potresa u Zagrebu i Petrinji, rezultirali su povećanjem stresa, anksioznosti, osamljenosti, depresije, uporabe psihoaktivnih supstanci te suicidalnog ponašanja. Pandemija i potresi, prilično su uznemirili i uzdrmali psihosocijalno blagostanje i psihičko zdravlje cjelokupnog stanovništva (Vukušić Rukavina, 2022). Upravo je zbog navedenog, sada još više, nego ikada ranije potrebno naglašavati i intenzivnije se baviti zaštitom mentalnog zdravlja, zbog činjenice da su upravo djeca i mladi pretrpjeli mnogobrojne posljedice pandemije zbog ograničenja i promjena njihove uobičajene svakodnevice.

Situacija u Hrvatskoj

Djeca i mladi su posebno osjetljiva skupina, na koju je od što ranije dobi potrebno obratiti značajnu pažnju općenito, a naročito kada je u pitanju zaštita mentalnog zdravlja.

Mentalno zdravlje predstavlja javnozdravstveni prioritet na globalnoj razini (Šimunković, 2022), no konkretnije bavljenje i zaštita istog odigravaju se na nižim, nacionalnim i lokalnim razinama, kroz različite programe prevencije i zaštite mentalnog zdravlja.

Republika Hrvatska je prema Šimunković, još uvijek država u kojoj se nedovoljna pažnja posvećuje ovoj tematici, stoga izostaje i uspjeh u rezultatima bavljenja istim (2022).

Kako smo već spomenuli, pandemija i potres, negativno su utjecali na cjelokupno psihosocijalno blagostanje i psihičko zdravlje ljudi. Posljedice su mnogobrojne, budući da prema autorici

Vukušić Rukavini psihološka pomoć na području pogođenom potresom nije bila sustavno organizirana, već se provodila na razini inicijative različitih društava i pojedinaca (2022).

Antolović i sur. proveli su istraživanje na temu mentalnog zdravlja gimnazijalaca tijekom pandemije koronavirusa, kojem je cilj „bio utvrditi učestalost pojave simptoma depresivnosti, anksioznosti i stresa kod adolescenata uslijed pandemije i potresa u Hrvatskoj“ (2022, str 22). Mentalno zdravlje odabrano je s ciljem promocije te kako bi se prepoznali učenici u riziku i njihove potrebe, za vrijeme pandemije i potresa. S obzirom na prilagodbu načina rada, odnosno nastavu od kuće, vrlo se malo znalo o posljedicama na mentalno zdravlje mladih u tom periodu. Rezultati su pokazali povećanu razinu anksioznosti i depresivnosti, pogotovo kod mladih učenika, nižih razreda, što se objašnjavalo činjenicom da nisu imali dovoljno vremena međusobno se povezati i pružati si podršku, dok je utvrđeno da su razine depresivnosti i anksioznosti kod maturanata bile niže, za što se smatra da je rezultat bolje razvijenih strategija nošenja sa stresom (Antolović i sur. 2022).

Zbog toga dolazimo do zaključka da je potrebno što ranije započeti sa zaštitom mentalnog zdravlja, kako bi se djeca znala što bolje nositi sa stresnim situacijama u kojima će se nalaziti kasnije tijekom života, a kako bi se to i omogućilo, potrebno je obaviti kvalitetnu reviziju postojećih školskih preventivnih programa, uključiti aktore koji su u mogućnosti donositi odluke na razini cijelog odgojno-obrazovnog sustava te zaposliti kompetentne djelatnike koji će znati adekvatno pristupiti problematici (Bolčević Novak i Dvekar-Bešenić, 2021).

Uloga socijalnog radnika u zaštiti mentalnog zdravlja

Kako smo ranije naveli, brojni izvori navode da postoji veliki broj djece s poteškoćama mentalnog zdravlja, na čemu se ne radi gotovo uopće ili nedovoljno, zbog čega je s vremenom porasla svijest o tome koliko je zapravo bitno posvetiti se ovom gorućem problemu, ozbiljnije, nego ikada prije.

U prilog tome govori činjenica da se već tijekom 1980-ih godina primijetilo da postoji veliki broj djece s ozbiljnim poteškoćama mentalnog zdravlja, na čemu se u samim školama nije dovoljno

radilo te se uvidjelo da je upravo školska ustanova mjesto gdje bi bilo primjereno pozabaviti se tom problematikom. Značajnu je ulogu u tome imao upravo socijalni radnik, budući da je upravo socijalni radnik u školi taj koji će kroz direktan rad s mladima, utjecati na pozitivan ishod i poboljšanje mentalnog zdravlja učenika, a sve kroz suradnju s učiteljima, njihovim roditeljima, informiranje o bitnim aspektima problematike i zaštite mentalnog zdravlja te naposljetku rješavanja problema (Lynn, 2003).

Školski socijalni radnik u svojem radu u školi surađuje s učenicima koji se nose s emocionalnim problemima te problemima u ponašanju, a koji negativno utječu na njegov školski uspjeh. U svojem radu, susreću se, osim s nastavnim osobljem te školskom upravom i s mnogim vanjskim stručnjacima koji se bave problemom ovisnosti ili zaštitom mentalnog zdravlja, a s ciljem pružanja adekvatne pomoći djeci s poteškoćama (Kelly, 2015).

Prema Nacionalnom institutu za mentalno zdravlje (2005., prema Kelly 2015 str 10), navode se sljedeći problemi mentalnog zdravlja kao najčešće prisutni u školama:

- 1) društveni, međuljudski ili obiteljski problemi;
- 2) agresija/neprihvatljivo ponašanje/zlostavljanje;
- 3) problemi u ponašanju povezani s neurološkim poremećajima (ADHD);
- 4) pitanje prilagodbe;
- 5) anksioznost/stres/fobija od škole;
- 6) depresija/tugovanje

Istraživanja su pokazala da je kod dječaka češće prisutan problem kontrole ponašanja, odnosno da su češće imali problema s agresivnim ponašanjem, dok su djevojčice češće imale poteškoće s društvenim, međuljudskim ili obiteljskim odnosima, problem s prilagodbom te anksioznošću i depresijom (National Mental Health Information Center, 2005., prema Kelly 2015).

Socijalni radnici imaju ključnu ulogu u prepoznavanju potreba učenika, a zbog svoje stručnosti, mogu biti direktno uključeni u obiteljski život učenika te promatrati njegov potencijalni utjecaj na uspjeh u školi.

Nasilje u školi kao kritičan aspekt zaštite mentalnog zdravlja

Upravo zbog činjenice da je sve više nasilja po školama, smatram da je bitno osvrnuti se na navedenu problematiku. Fokus projekata i radionica bi bio upravo na prevenciji nasilja, a time bi se ostvario i pozitivan utjecaj na mentalno zdravlje učenika, kako bi se u školskom okruženju osjećali prihvaćeno i sigurno te kako bi naučili bez konflikta pristupati rješavanju problema.

O nasilju se u zadnje vrijeme sve više govori, naročito nakon pandemije i potresa koji su značajno utjecali na mentalno zdravlje ljudi cijelog svijeta i naših krajeva.

Došlo je do porasta nasilničkog ponašanja, a najbolji način kako se nad time može uspostaviti kontrola jest da provodimo različite preventivne radionice i edukacije djece od najranije dobi, u prostoru škole, u kojem se najčešće i javljaju prvi elementi nasilničkog ponašanja.

Vrlo je bitno prepoznati nasilničko ponašanje kada do njega već dođe i naravno prepoznati da određeno dijete doživljava neku vrstu nasilja, stoga je od što ranije dobi bitno raditi s djecom kako se nasilničko ponašanje ne bi uopće pojavilo, odnosno kako bi se vrlo brzo prepoznalo i sankcioniralo bez trajnih posljedica za žrtvu.

U tom kontekstu, spomenut ćemo Polikliniku za zaštitu djece grada Zagreba osnovanu 2002. godine s ciljem "pružanja psihološke, socijalne, psihijatrijske, defektološke i pedijatrijske pomoći djeci s različitim traumatskim iskustvima, kao i njihovim roditeljima, kako bi se bolje i uspješnije nosili s posljedicama ovih iskustava, što uključuje seksualno, fizički i emocionalno zlostavljanu te zanemarenu djecu, ali i djecu rizičnu za traumatizaciju" (Poliklinika, bez dat.).

Osnivanjem Poliklinike, „Grad Zagreb je pokazao osjetljivost za problem nasilja u obitelji i među djecom“ (Blažeka Kokorić, 2021, str. 2/15). „Jedina je ustanova ovog tipa, ne samo u Hrvatskoj, već i u ovom dijelu Europe“ (Blažeka Kokorić, 2021, str. 2/15).

Nasilje je „kad jedno ili više djece uzastopno i namjerno uznemirava, napada ili ozljeđuje drugo dijete koje se ne može obraniti, a može biti u obliku prijetnji, tjelesnih ozljeda, odbacivanja, ruganja, zadirkivanja,ogovaranja, uzimanja stvari i može uključivati neugodne komentare o djetetovoj obitelji, izgledu i dr.“ (Blažeka Kokorić, 2021, str 3/15).

Nasilje može biti izravno i neizravno te fizičko i verbalno

„Izravno uključuje: ruganje, ponižavanje, vrijeđanje, kritiziranje, naređivanje i zahtijevanje podređenosti, naguravanje, udaranje, čupanje“ (Blažeka Kokorić, 2021, 3/15).

„Neizravno je teže uočljivo i uključuje: npr. isključivanje djeteta iz grupnih igara, ogovaranje djeteta i dr i sklonije su mu djevojčice“ (Blažeka Kokorić, 2021, 3/15).

„Fizičko podrazumijeva: udaranje, guranje, štipanje, čupanje i sl“ (Blažeka Kokorić, 2021, 3/15).

„Verbalno podrazumijeva: vrijeđanje, širenje glasina, zadirkivanje, ismijavanje“ (Blažeka Kokorić, 2021, 3/15).

Već su provedene mnoge radionice na temu prevencije nasilja općenito, ali i po školama, a neke od njih navest ćemo u posljednjem poglavlju rada.

Zaštita mentalnog zdravlja uključuje i boravak djeteta u sigurnom i mirnom okruženju, bilo ono obiteljsko, bilo školsko ili ikoje drugo, kako bi moglo u potpunosti razvijati svoje sposobnosti, mogućnosti i potencijale te postati stabilna, zrela, odgovorna i samosvjesna osoba, koja zna na primjeren način pristupiti rješavanju prepreka i problema, primjenjujući nenasilne metode, kako bi isto mogao prenijeti dalje na buduće generacije.

SURADNJA ŠKOLSKOG KNJIŽNIČARA I SOCIJALNOG RADNIKA

Svako razdoblje donosi nove promjene i nove izazove s kojima se u svojem radu susreću djelatnici različitih struka. Knjižničari, kao i socijalni radnici, osjetili su da je vrijeme za promjene i prilagodbe u radu i pristupu, a kako smo naveli, knjižnice su već i kroz povijest pokazale da znaju ići u korak s vremenom, odnosno razvijati se, mijenjati i uspješno prilagođavati svim promjenama koje dolaze, u različitim društvima i okolnostima.

Veliki je izazov pred knjižnice stavljen upravo kroz razvoj tehnologije, no knjižnice su kao i svaki puta do sada dokazale da imaju mogućnosti i potencijale prilagoditi se svim društvenim izazovima i promjenama. Slična je situacija, samo s drugačijeg polazišta i u socijalnom radu.

Socijalni rad se kao struka također susretao s brojnim izazovima i uspješno se prilagodio kroz rad i metodiku te je svakako nužno naglasiti koliko je potrebno u današnjim, izazovnim vremenima ojačati njegovu ulogu i potaknuti pozitivne promjene.

U inozemstvu je već prepoznata potreba za socijalnim radnikom u školi, dok je u Republici Hrvatskoj tek nema dugo u središte interesa, s obzirom na sve veći porast nasilja i nasilničkog ponašanja te nužnost rada na istom.

U radu smo se osvrnuli upravo na suradnju školskog knjižničara i socijalnog radnika jer obje struke predstavljaju struke u kojima je bitno prepoznati potrebe svojih korisnika i na njih adekvatno odgovoriti, ali s različitih polazišta.

Kako bismo dobili što bolji uvid u suradnju knjižničara i socijalnih radnika, bitno je spomenuti da u inozemstvu već dugi niz godina postoji određeni tip suradnje između navedene dvije struke.

Navest ćemo primjere Sjedinjenih Američkih Država i Australije, gdje je već dugi niz godina prisutna suradnja ovih dviju struka, a zatim se nadovezati na primjer Hrvatske gdje bi se potencijalno mogla ostvariti takva suradnja, u kojem kontekstu kada se radi o zaštiti mentalnog zdravlja te na koji način te ćemo rad završiti s primjerima već postojećih radionica koje su se provodile kod nas, a koje bi se mogle organizirati i provoditi upravo kroz suradnju školskog knjižničara i socijalnog radnika, ukoliko bi se prepoznala važnost i uloga socijalnog radnika te se njegov rad i obrazovanje u školskom okruženju koristili na način da preuzme ulogu osobe koja bi

organizirala i provodila edukacije, programe i radionice i na taj način zajedno sa školskim knjižničarem značajno doprinosila prevenciji problematičnog ponašanja i jačanju mentalnog zdravlja djece i mladih.

a) Sjedinjene Američke Države

Mnogi autori navode primjere suradnje knjižničara i socijalnih radnika, budući da je prepoznata uloga koju socijalni radnici imaju kad su u pitanju knjižničari, ali i prostor knjižnice te način na koji mogu doprinijeti poboljšanju sveopće situacije svojih korisnika.

Primjeri koje ćemo navesti, odnose se uglavnom na narodne knjižnice, budući da one okupljaju veliki broj korisnika različitog socioekonomskog statusa pa je samim time moguće lakše prepoznati potrebite korisnike te im pružiti adekvatnu pomoć.

Tako autorica Schmehl Hines navodi da u SAD-u postoje knjižnice koje su pokrenule programe kojima omogućuju povezivanje ljudi u nepovoljnom socioekonomskom položaju, čime knjižnica postaje središnje mjesto na kojem se radi na njihovom uključivanju u društvo, povezivanju s potrebnim socijalnim uslugama, a sve navedeno povezano je s promicanjem socijalne pravde, što ujedno predstavlja jednu od vrijednosti knjižničarstva (2015).

Suradnja knjižničara i socijalnog radnika, ostvaruje se kroz zapošljavanje socijalnih radnika u javnom zdravstvu i javnim knjižnicama te na projektima kojima se osobama u nepovoljnijem položaju pomaže pri povećanju izgleda za zapošljavanje (Schmehl Hines, 2015, str 1).

Kroz ankete koje je Schmehl Hines provodila i sami knjižničari su se izjasnili da knjižnice predstavljaju mjesta koja su otvorena za svakog i čije su usluge besplatne, a ujedno služe i za okupljanje ljudi, što i jest misije i osnova djelovanja knjižnice. Knjižnice tako više nisu mjesta koja prikupljaju i izdaju knjige i daju općenite i osnovne informacije, već postaju mjesta za podizanje svijesti o socijalnim uslugama (2015).

S obzirom na kontinuiranu prilagodbu knjižnice, nerealno je očekivati da će knjižnica 21. stoljeća imati tako jednostavnu ulogu i da u svoj djelokrug rada neće obuhvatiti barem dio brige

za potrebite, stoga uključivanje drugih, pomažućih struka u svoj djelokrug rada, dapače potpuno je logičan i prihvatljiv korak u modernizaciji rada.

Soska i Navarro s druge strane navode da postoji sve veća suradnja između knjižnica i socijalnog rada, budući da obje profesije teže tome da se ostvaruju potrebe pripadnika zajednice, ali s različitih polazišta, tako da je prepoznata potreba knjižnice za socijalnim radnikom, kao i činjenica da je knjižnica primjereno okruženje za djelovanje i rad socijalnog radnika (2020).

Narodne knjižnice danas pružaju različite usluge, poput: pomoći pri traženju posla, pri pretraživanju interneta i rada na računalu, organizacijom programa za djecu i odrasle, književne, šahovske i znanstvene klubove; organiziraju čitanje u okviru rada i pružaju prostor za održavanje sastanaka Anonimnih alkoholičara i dr (Soska i Navarro, 2020).

Stoga, ne treba čuditi da su u svoj rad uključile i pružanje različitih društvenih usluga kako bi bile na usluzi potrebitim korisnicima.

Socijalni radnici smatraju knjižnice poveznicom između pružanja informacija, obrazovanja, resursa i pristupa koji odgovara ljudskim potrebama (Soska i Navarro, 2020).

Činjenica jest da knjižničari u pravilu nisu educirani za rad s beskućnicima, ovisnicima i osobama koje imaju poteškoća s mentalnim zdravljem te često ne znaju kako im pristupiti, dok socijalni radnici jesu i tu prepoznamo njihovu značajnu ulogu u kontekstu suradnje s knjižničarima (Prazno, 2017.; Butler & Diaz, 2016.; Cabello & Butler, 2017. prema Soska i Navarro, 2020). Soska i Navarro navode da knjižničari prepoznaju vlastita profesionalna ograničenja u tom kontekstu te informiranju i pružanju socijalnih usluga (2020).

Socijalni radnici s druge strane imaju potrebna znanja i vještine koja mogu prenijeti knjižničarima, osim pružanja usluga korisnicima, što predstavlja obostrano zadovoljstvo.

Socijalni radnici kontinuirano rade na tome da pronađu što učinkovitije načine kako bi mogli odgovarati na potrebe zajednice i samim time predstavljaju logične profesionalne partnere (Soska i Navarro, 2020). U tom kontekstu, bitno je spomenuti filantropa Andrewa Carnegie-a, koji je prvi pokrenuo knjižnice u industrijskim zonama blizu Pittsburgha te prepoznao važnost obrazovanja i potencijal javnih knjižnica da pomognu pojedincima, a naročito imigrantima. Njegove su knjižnice imale dubok utjecaj na američku kulturu (Soska i Navarro, 2020).

Soska i Navarro navode zanimljivu činjenicu da postoje socijalni radnici zaposleni u knjižnicama, koji imaju dvije diplome, iz područja socijalnog rada i informacijskih znanosti, kako bi mogli što bolje odrađivati posao u knjižnici (Sasko, Navarro).

U nastavku ćemo navesti primjer dvaju knjižnica u SAD-u, u kojima je zaposlen socijalni radnik, koji u svojem radu usko surađuje s knjižničarima.

Knjižnica Pratt (Brooklynu, New York)

U rad svojih podružnica, uključila je usluge socijalnih radnika. Uloga socijalnog radnika ovdje je pronalazak načina kako financirati usluge te osiguravanje pristupa socijalnim uslugama u okviru knjižnica. Ujedno, socijalni radnik educira knjižničare o potrebama korisnika socijalnih usluga te načinima nošenja s istim, kao i priprema osoblja za što bolje rješavanje kriznih situacija te pomoć pri proširenju usluga knjižnice (IMLS, 2018).

Veliki izazov knjižnici predstavljaju korisnici koji se suočavaju s brojnim problemima, poput siromaštva, gladi, beskućništva, zlouporabe droga, nezaposlenosti i dr.

Navode se tri modela usluge:

- 1) kontakt s korisnicima (individualni kontakt socijalnog radnika i korisnika)
- 2) razvoj programa (socijalni radnik radi na partnerstvu i programima)
- 3) hibridni (socijalni radnik radi individualno s korisnicima i na programima) (IMLS, 2018)

Socijalni radnik doprinosi povezivanju socijalnih usluga i korisnika, u okviru javne knjižnice, gdje im se pruža podrška u suočavanju s njihovim problemima. Korisnici se susreću s brojnim preprekama, a u tome im pomaže socijalni radnik kroz pristup, empatiju i potrebne informacije (IMLS, 2018). Prema podacima s web stranice Knjižnice Pratt, vidljivo je da je program uspio te da se i dalje kontinuirano u okviru Knjižnice održava pružanje usluga od strane socijalnog radnika, što ukazuje na činjenicu da je takva suradnja nužna i prihvaćena od strane korisnika.

King Library (San Jose, Kalifornija)

U okviru knjižnice King Library, 2009. godine, pokrenut je Program narodne knjižnice "Socijalni radnici u knjižnici" (SWITL), koji korisnicima knjižnice nudi konzultacije sa socijalnim radnicima koji prema dogovoru dolaze u knjižnice i pružaju usluge informiranja.

SWITL model počeo se primijenjivati u King Library, knjižnici grada San Jose i Državnog sveučilišta, koju godišnje posjeti više od milijun posjetitelja. Knjižnica je besplatna i dostupna svima. Od 2011. godine, socijalni radnici volonterski održavaju sastanke jedan na jedan jednom ili dva puta mjesečno, dva sata, u trajanju oko 20 minuta, pri čemu provode usluge savjetovanja, pružanja informacija te upućuju na lokalne socijalne službe (Luo i sur., 2012).

Cilj programa je pružiti širi pristup informacijama o lokalnim socijalnim uslugama za ugroženije pripadnike društva (Luo i sur., 2012).

Stručnjaci obiju struka smatraju da se ovim programom doprinosi ostvarivanju i unapređenju socijalne pravde te demokratizaciji profesija, a istraživanje je pokazalo pozitivan utjecaj suradnje, budući da je doprinijela porastu zadovoljstva korisnika, a i osoblje knjižnice zatražilo je da se program proširi na druge knjižnice zbog pozitivnog učinka (Luo i sur., 2012, prema Schmehl Hines, 2015). Program je pridonio tome da su brojne knjižnice počele zapošljavati socijalne radnike radi pružanja svojih usluga, budući da se upravo u knjižnicama ljudi okupljaju, osjećaju se opušteno i informiraju se.

Kao vodeću knjižnicu, navodi se primjer Gradske knjižnice San Francisca, koja je 2009. godine zaposlila socijalnu radnicu Leah Esguerru, kako bi se smanjile pritužbe na beskućnike i ovisnike o drogama u javnim knjižnicama (Knight, 2010, prema Schmehl Hines, 2015). Upravo je njezin program zaslužan za zapošljavanje sve većeg broja socijalnih radnika u kalifornijskim knjižnicama (Shafer, 2014, prema Schmehl Hines, 2015).

Usluge pružaju socijalni radnici volonteri i takva suradnja dovela je do poboljšanja pristupa kvalitetnim informacijama o socijalnim uslugama, čime se ujedno i pojačala vrijednost knjižnica. Utvrđeno je da su korisnici knjižnice zadovoljni programom i vrlo ga cijene.

a) Australija

Garner i sur. navode da je praksa socijalnog rada u knjižnici već uobičajena u Americi, ali da se radi o potpuno novoj praksi za australske narodne knjižnice (2020).

Prema Australskom udruženju socijalnih radnika, socijalni rad se temelji na dva bitna načela, a to su: načelo ljudskih prava i načelo socijalne pravde (Australian Association of Social Workers 2010, 7–9, prema Garner i sur. 2020).

Obje struke orijentirane su na promicanje dobrobiti, uklanjanje prepreka uključenosti i ravnopravnom pristupu informacijama i resursima (Australian Library and Information Association, 2018, prema Garner i sur. 2020).

Kao i u SAD-u, možemo vidjeti pozitivan utjecaj suradnje i na same korisnike, zbog informacija i usluga koje im se pružaju, pri čemu se prepoznaju njihove potrebe, koje bi inače bile neprepoznate uopće ili prepoznate prekasno, ali i edukacije knjižničnog osoblja koje često ne zna kako pristupiti korisnicima knjižnice koji prolaze određena krizna stanja. Bitno je razumjeti da svatko ima vlastite snage i potencijale koje je potrebno prepoznati i iskoristiti te na kojima se dalje može raditi kako bi se rješavali problemi korisnika, bilo da se radi o traumatskim iskustvima, bilo da su se našli u nepovoljnim životnim okolnostima (Garner i sur. 2020).

Navest ćemo primjer Gradske knjižnice u Melbourne-u, gdje zalaze potrebiti korisnici koje osoblje poznaje samo po imenu, ali ne znaju da se mnogi od njih bore s ovisnošću, zdravstvenim, mentalnim, ekonomskim poteškoćama te da su mnogi izloženi nasilju i traumama. Često osoblje nije znalo kako im pristupiti i pomoći. Uprava Knjižnice osvrnula se na primjer SAD-a te je pokrenut Program za socijalne radnike u knjižnicama, kako bi pružile podršku sve većem broju ljudi koji im dolaze za pomoć oko smještaja, hrane, zdravlja i dr, kao i osoblju koje s njima radi (Garner i sur. 2020). U knjižnici je zaposlena socijalna radnica koja je uspostavila povjerenje s potrebitim korisnicima, pri čemu joj je od pomoći bila suradnja s knjižničnim osobljem, budući da je isto već ranije obavilo prve korake u izgradnji povjerenja s posjetiteljima knjižnice. Rezultati takve suradnje, pokazali su se kao izrazito pozitivni (Garner i sur. 2020).

Korisnici knjižnica između ostalog trebaju i pristup informacijama o lokalnim socijalnim uslugama u svojoj zajednici, budući da se mnogi susreću s beskućništvom, glađu, obiteljskim nasiljem, zlouporabom opojnih sredstava, zdravstvenim i mentalnim problemima, tugom i gubitkom te izazovima povezanim sa starenjem, maloljetničkom delinkvencijom i zapošljavanjem, stoga se uloga knjižnica promijenila te one između ostalog postaju jedinstveno mjesto za razvoj novih pristupa, socijalnih usluga, resursa i informacija. Učinkovita suradnja socijalnih radnika i knjižnica omogućava nove mogućnosti za zadovoljavanje potreba zajednice (Collins, Howard i Mirafior, 2009., prema Luo i sur., 2012).

Mnogi djelatnici knjižnice smatraju da je odgovornost knjižnice pokušati pomoći i odgovoriti na potrebe korisnika tako da pružaju informacije, preporuke, resurse i usluge koje su im do tada bile strane te da u prostoru knjižnice organiziraju radionice na temu psihosocijalnih potreba i kako im pristupiti (Wahler i sur, 2019).

Preporuke idu u smjeru organiziranja radionica za korisnike, kako bi naučili prepoznavati poteškoće s mentalnim zdravljem kod bliskih ljudi; zatim radionica za osoblje knjižnice, kako bi naučili pristupati i pomoći potrebitim korisnicima; izgradnji partnerstva između knjižničara i socijalnih radnika, pri čemu su socijalni radnici posrednici između knjižničara i korisnika. (Wahler i sur, 2019).

Primjere zapošljavanja socijalnih radnika više ne nalazimo samo u SAD-u, već se zapošljavaju i u ostalim državama, budući da je jasno da postoji sve veća potreba za stručnjacima koji će se baviti korisnicima u potrebi. Tempo života je ubrzan, sve je više izazova s kojima se ljudi moraju svakodnevno suočavati, neizvjesnost je velika i često se događa da se ljudi ne znaju nositi s izazovima koji se nalaze pred njima, stoga, jasno je da i knjižnice, odnosno knjižničari preuzimaju na sebe dio posla koji je do jučer bio predodređen za druge ustanove i neke druge stručnjake.

O svemu govorimo u kontekstu narodnih knjižnica, no sve se navedeno može primijeniti i na školske knjižnice gdje socijalni radnik u okviru svoje djelatnosti dobiva uvid u obiteljsku situaciju učenika, „ulazi“ u problematičnu obitelj i na taj način dobiva informacije o tome s čime se sve učenici suočavaju. Knjižničar kroz organizaciju aktivnosti u školskom okruženju, a i samim radom u knjižnici doprinosi tome da se u prostoru knjižnice učenici osjećaju opušteno i

ugodno, informiraju se, obrazuju, uče i druže, a kroz suradnju sa socijalnim radnikom, također dobiva bolji uvid u obiteljsku situaciju učenika te na taj način adekvatno mogu pristupiti kreiranju programa i radionica koje bi najbolje odgovarale potrebama učenika škole u kojoj se one provode. Potrebe učenika su različite i nerealno je očekivati da će svaki pristup odgovarati svima, stoga je potrebno staviti poseban naglasak ne samo na grupni, već i na individualni pristup učenicima kod kojih postoje određeni problemi u ponašanju, kako bi se kroz odgovarajući pristup moglo spriječiti daljnje eskaliranje neprimjerenog ponašanja i veće posljedice na samog učenika i njegovo okruženje.

Učenici se u svojoj obiteljskoj i društvenoj sredini, suočavaju s brojnim nepovoljnim socioekonomskim okolnostima, obiteljskim i materijalnim problemima, susreću se s ovisnostima, razvodom roditelja, pojavom nasilja i dr., stoga je bitna uloga stručnih djelatnika škole da na vrijeme prepoznaju problem te primjereno pristupe rješavanju tog problema kod problematičnih učenika, kako bi mogli ostvariti svoje pune potencijale u životu dalje.

Suradnja knjižničara i socijalnog radnika odličan je primjer dobre prakse. Vidimo na primjerima iz inozemstva da knjižnice danas mogu biti mjesto gdje se pružaju usluge socijalnog rada, a bila je riječ o narodnim knjižnicama, stoga ni školske ne smiju biti iznimka, budući da djeca veliki dio svojeg vremena provode u školi, a škola ujedno predstavlja izvor sekundarne socijalizacije, stoga školsko okruženje i suradnja ovih dvaju stručnjaka, mogu doprinijeti zaštiti mentalnog zdravlja djece i mladih, na način da oba stručnjaka, s obzirom na svoje kompetencije, obrazovanje i mogućnosti te osobne afinitete, pristupe osmišljavanju aktivnosti kojima će zainteresirati djecu i mlade te ih motivirati na sudjelovanje u radionicama.

Knjižničar se isto tako u svojem radu može susresti s učenicima u kriznim stanjima kojima neće znati pristupiti, a u tom slučaju socijalni radnik može kroz svoje kompetencije raditi na educiranju, ne samo knjižničara, već i drugih djelatnika koji u okviru svojeg rada nemaju dovoljno znanja i vještina za rad s problematičnim učenicima i kriznim stanjima. Knjižničar učenicima može pristupiti prijateljski te ih upoznavati na način koji može pomoći socijalnom radniku u radu kroz razvoj povjerenja. Bitna je empatija jer učenici dolaze iz različitih okruženja i često je upravo prijateljsko i empatično dovoljno da razviju povjerenje i uključe se u razne aktivnosti radi poboljšanja vlastite situacije. Upravo zbog navedenog, suradnja ove dvije struke je dobrodošla i od velikog značaja i utjecaja na mentalno zdravlje djece i mladih.

PRIMJERI MODELA, RADIONICA I PROGRAMA

I za kraj posljednjeg dijela rada, dotaknut ćemo se radionica na temu zaštite mentalnog zdravlja djece i mladeži te navesti neke koje su se već uspješno provodile u praksi, zajedno s nekoliko modela i programa koji su osmišljeni i provedeni na temu mentalnog zdravlja, a pokazali su se kao uspješni u prevenciji nasilja ili u radu s maloljetnim počiniteljima kaznenih djela.

Pregled modela, radionica, preventivnih programa te projekta koji slijede u nastavku, predstavljaju dobru podlogu za osmišljavanje istih na razini škola, a koje bi u praksi provodili školski knjižničari zajedno sa socijalnim radnicima u školi, u prostoru školske knjižnice, zajedno s učenicima, roditeljima i nastavnim osobljem škole, a sve u svrhu što kvalitetnijeg rada na zaštiti mentalnog zdravlja i pravovremenog sprečavanja pojave nasilja, stoga je jako bitno s edukacijom početi u što ranijoj dobi, kako bi djeca što ranije bila u mogućnosti prepoznati ne samo nasilje, već općenito svaku vrstu nepodobnog, neprimjerenog i neželjenog ponašanja, kako reagirati na isto, kako se postaviti te na kraju krajeva kako proraditi negativna iskustva ukoliko su im već bila izložena.

Budući da nasilje za sobom povlači daljnje nasilno ponašanje, bitno je na vrijeme naučiti ispravne obrasce ponašanja i osvijestiti što je nasilje, koje vrste nasilja postoje i započeti s prevencijom u što ranijoj dobi djeteta, odnosno, ukoliko je dijete već bilo izloženo nasilnom ponašanju od strane svojih vršnjaka ili u krugu obitelji, da se na vrijeme prepozna problem i korigira kako bi dijete imalo dobre temelje za zdravi razvoj dalje u životu.

Školsko okruženje je optimalno za učenje ispravnih obrazaca ponašanja, a socijalni radnik i školski knjižničar svojim znanjima, vještinama i kompetencijama učenicima mogu pomoći u istom. Škola je jedno od mjesta gdje se odvija sekundarna socijalizacija, mjesto odgoja i obrazovanja, a moderna vremena omogućavaju nam pristupe koji su ranije bili potpuno strani.

Zajedničkom suradnjom na razvoju programa i projekata, u okviru kojih se održavaju radionice za rad s djecom i mladeži, može se uspješno ostvariti rad na prevenciji mentalnih problema s kojima se čovječanstvo suočava u ubrzanom načinu života koji vodimo.

Za početak ćemo krenuti s modelima koje navodi Dupper, a koji su namijenjeni za rad s djecom i mladima s problemima u ponašanju (2002):

1) **ICPS** - „Program razvijanja kognitivnih vještina za interpersonalno rješavanje problema“

ICPS (*I Can Problem Solve*) jedan je od najpoznatijih kognitivno-bihevioralnih programa te predstavlja interpersonalni kognitivni program rješavanja problema, u trajanju od 12 tjedana, namijenjen djeci od predškolske dobi do šestog razreda (Dupper, 2002, str 54).

Služi se različitim alatima, poput igara, didaktičkih rasprava i grupnih interakcija, kako bi pomogao djeci u razvijanju komunikacijskih vještina i vještina donošenja odluka (Greenberg, Domitrovich i Bumbarger, 2000. prema Dupper, 2002, str 54).

Mikšaj-Todorović, Buđanovac i Brgles naglašavaju važnost tzv. "malih rehabilitativnih programa, koji bi se odnosili na specifične potrebe određenih kategorija maloljetnika i pri tome navode razne psihoterapijske radionice, dramske sekcije i sl.", a ovaj program upravo to predstavlja (1998, prema Blažeka Kokorić, 2011, str. 100).

2) **Multisistemska terapija (MST)**

Predstavlja intenzivnu terapiju koja se provodi unutar obitelji, a bavi se već poznatim uzrocima asocijalnog ponašanja mladih i njihovih obitelji (Henggeler, 1997, prema Dupper, str 55).

Intenzivna je, usmjerena na porodicu i podržava mlade ljude koji imaju poteškoća s funkcioniranjem u zajednici ili se bore s problemom ovisnosti. Naglašava ulogu obitelji u apstinenciji i ima za cilj zadržati mlade u školi, u obitelji i daleko od problema.

Cilj joj je otkriti porijeklo problema u ponašanju kod adolescenata. Promovira prosocijalno ponašanje i smanjuje probleme u ponašanju (Kabinet Dandelion, bez dat.).

3) Program PATHS - Promicanje alternativnih strategija razmišljanja (eng. Promoting Alternative Thinking Strategies)

Predstavlja pristup kojemu je svrha poboljšati društveno i emocionalno učenje za sve, no unatoč tome, program nije naišao na pozitivne rezultate. Bila su dva pokušaja implementiranja ovog programa, „u promicanju emocionalne i društvene kompetencije, sa svrhom smanjenja agresije i problema u ponašanju te istovremeno pozitivnim utjecajem na akademski uspjeh“, no rezultati nisu bili zadovoljavajući, budući da se uvidjelo da je model učinkovit kod djece bez poteškoća i kod djece s posebnim potrebama, u urbanim i ruralnim sredinama (Greenberg et al., 2000., Dupper, 2002, str 57).

Navedeni modeli, namijenjeni su za rad s djecom i mladima kod kojih već postoje određeni problemi u ponašanju te se kroz različite terapijske postupke uče prihvatljivom ponašanju, ispravnoj komunikaciji i smirenom rješavanju problema te kao takvi mogu biti smjernica za rad knjižničara i socijalnog radnika, pri kreiranju programa ukoliko se susretnu s „problematičnim učenicima“, a upravo zbog toga što smo spomenuli probleme u ponašanju i sve veći porast nasilničkog ponašanja, smatrala sam da je nužno spomenuti ih.

Modeli predstavljaju dobre smjernice i podlogu za kreiranje radionica koje bi se primjenjivale u radu s djecom. Ukazuju na važnost prevencije u što ranijoj dobi i na značajnu ulogu obitelji i zdravog obiteljskog okruženja na kvalitetan i zdrav razvoj, kao osnove za prilagodbu u životu i ostvarivanje osobnih i profesionalnih ciljeva.

U nastavku ćemo navesti primjere radionica provedenih po školama, a koje se mogu primijeniti i na naš primjer rada s djecom i mladima te njihovim roditeljima na prevenciji nasilja, učenju komunikacijskih vještina, pristupa rješavanju sukoba, a time i zaštiti mentalnog zdravlja.

Naziv radionice	Tradicija na drugačiji način (Majić, 2010)	Školska knjižnica i vršnjačka medijacija - mogućnost provođenja slobodnog vremena u knjižnici (Šakić, 2010)	Vršnjačko nasilje (Pedagoški svijet portal, 2021)
Radionicu proveo/la:	Ivanka Majić, prof. i dipl. knjiž	Ljiljana Šakić, prof i dipl knjižničarka	
Mjesto provođenja:	OŠ Jurja Dalmatinca na Pagu	Osnovna škola „Mladost“, Osijek	4. razred osnovne škole
Cilj radionice:	Povezivanje tradicijskih motiva i suvremenih potreba; Razvijanje odnosa djece s vršnjacima i roditeljima; Važnost druženja djeteta s roditeljima i izgradnja međusobnog povjerenja	Medijacija Učenici pomažu učenicima da se bolje razumiju i da samostalno rješavaju probleme	Prepoznavanje vrsta nasilja; Važnost reakcije, intervencije i prikladnog izražavanja negativnih emocija; motiviranje učenika na promišljanje o nasilju, poticanje na aktivno sudjelovanje i iznošenje primjera iz vlastitog iskustva
Rezultati radionice:	Kvalitetno druženje djece s roditeljima i prijateljima = učinkovito korištenje slobodnog vremena; Suradnja roditelja i škole u odgoju djeteta Važnost izvannastavnih i izvanškolskih aktivnosti	Školska knjižnica predstavlja spoj znanja, vještina i sposobnosti - učenik uči samostalnije stjecati znanje i istraživati mogućnosti rješavanja problema	Osobni i socijalni razvoj te prepoznavanje toga što je nasilje, kako reagirati u slučaju nasilja, zašto je važno biti podrška žrtvi te prepoznavanje oblika nasilja
Utjecaj:	Učinkovito korištenje slobodnog vremena zadovoljava potrebu za igrom i za druženjem Pozitivan utjecaj na samopoštovanje i samopouzdanje te osjećaj sigurnosti i zadovoljstva (Majić, 2010, str. 134)	Medijacija kao uspješna metoda u smanjenju nasilnog ponašanja Važnost uloge školske knjižnice u tom procesu kao medijatora	Informiranje o tome što je nasilje, kako ga prepoznati te kako reagirati na nasilno ponašanje

Naziv radionice	„Budi cool, ne budi bully“ (Vukoja, 2015)	„Pisanje po leđima“ (Hercigonja, 2021)
Radionicu proveo/la:	Udruga narodnog zdravlja Andrija Štampar	Provedena u sklopu projekta <i>„Prevenција nasilničkog ponašanja među učenicima“</i>
Mjesto provođenja:	OŠ Kaje Adžića Pleterničanina u Pleternici	VII. Osnovnoj školi Varaždin s 15 učenika 6. razreda
Cilj radionice:	Prevenција međuvršnjačkog nasilja djece osnovnoškolske dobi	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Spriječiti pojavu nasilja među djecom u školi razvijanjem samopouzdanja i pozitivne slike o sebi ▪ Razvijati empatiju i prosocijalno ponašanje te poticati druženje, suradnju i prijateljske odnose ▪ Informirati o vrstama i oblicima nasilja i prevenciji ▪ Naučiti kako ispravno reagirati na nasilje i zaštititi sebe i druge
Rezultati radionice:	Kroz interaktivnu izmjenu mišljenja, stavova i ponašanja, nastoji se ukazati na probleme koje vršnjačko nasilje donosi i smanjiti ga	Uspješna radionica; Poslala poruku da vrijeđanjem drugih skrivamo vlastitu nesigurnost Na praktičan način demonstrirala nasilje prije ozbiljnijih posljedica na druge
Utjecaj:	Smanjenje međuvršnjačkog nasilja djece u osnovnim školama kroz kontinuirani rad na obrazovanju i osvještavanju	Osvještavanje činjenice da se ponekada osjećamo moćnije vrijeđajući druge, a to je odraz naše nesigurnosti i manjka samopouzdanja

Naziv radionice	Nenasilje počinje sa mnom – radionice za rad s djecom i mladima (Arvaj i sur. 2013)
Radionicu provela:	skupina autora Arvaj, N., Kersten, S., Taslidžić Herman, D., u okviru projekta „Nenasilje počinje sa mnom (2013)
Mjesto provođenja:	Beli Manastir, Darda, Ladimirevci 2013./2014. u trajanju od 7 mjeseci
Cilj radionice:	1. razvoj kompetencija u području komunikacijskih vještina 2. razvoj kompetencija u području rješavanja i upravljanja sukobima 3. razvoj kompetencija u području nenasilnog djelovanja
Provedeno je 6 radionica u okviru ovog projekta: Osnovne teme su: identitet; predrasude i stereotipi; sukob; nenasilno rješavanje sukoba; osjećaji i potrebe i nenasilno djelovanje – doprinos nenasilju u školi i razredu	
<i>Tko sam ja – Tko si ti?</i>	Cilj: Pomoći djeci da osvijestiti svoj identitet i identitete drugih, osvijestiti pripadnost u više skupina u isto vrijeme i da se ona može s remenom promijeniti, osvijestiti osjećaje koji se javljaju kod istupanja/pristupanja skupinama
<i>Drugi i drugačiji</i>	Cilj: Osvijestiti svoj identitet i identitete drugih, kao i pripadnost različitim skupinama, osvijestiti kakve slike imamo o sebi i drugima, što nam pomaže mijenjati ih, osvijestiti svoje predrasude i stereotipe i čimbenike koje vode diskriminaciji
<i>Ja u sukobu</i>	Cilj: osvijestiti svoje stavove i ponašanje u sukobu, vježbati povezivanje osjećaja i potreba i osvijestiti što vodi do eskalacije sukoba, kako reagirati na njih i osvijestiti osobnu odgovornost u tom sukobu
<i>Sukob je prilika</i>	Cilj: vježbati rješavanje sukoba kroz suradnju, osvijestiti razliku između tumačenja i promatranja te osvijestiti različite završetke sukoba
<i>Drugi i drugačiji</i>	Cilj: osvijestiti osjećaje u određenim situacijama, propitati strategije smirivanja ljutnje te povezati osjećaje i potrebe
<i>Mirotvorci</i>	Cilj: osvijestiti uporabu vlastite moći za nasilje/nenasilje, osvijestiti osobnu odgovornost u sukobu te načine nošenja s ruganjem

1) Tradicija na drugačiji način (Majić, 2010)

Radionica je navedena zbog toga što se orijentira na druženje djece i roditelja, što je vrlo važno za njihov razvoj i daljnje funkcioniranje, u životu, a time i mentalno zdravlje, na čemu je fokus našeg rada i suradnje knjižničara i socijalnog radnika te može poslužiti kao primjer.

Roditelji uče kako odvojiti kratko, ali korisno vrijeme za stvaranje boljeg odnosa s djecom, a kod djece se potiče učenje, razvija kreativnost, interesi i sposobnosti, uživa se u uspjehu i druženju s vršnjacima, korisno se ispunjava slobodno vrijeme i stječu se povjerenje i sigurnost te uspostavlja bolji i čvršći odnos s roditeljima.

Vidljivo je da danas postoji problem s provođenjem slobodnog vremena. S jedne strane imamo djecu s previše obaveza i izvanškolskih aktivnosti, a s druge onu koja imaju manjak ili gotovo uopće te zbog toga puno vremena provode na društvenim mrežama, što može biti loše za dijete u razvoju i njegovo mentalno zdravlje. S treće imamo roditelje previše angažirane oko djeteta koji se bave različitim aktivnostima ili prezaposlene, zbog čega nisu u mogućnosti provoditi kvalitetno vrijeme sa svojom djecom, bilo zbog manjka slobodnog vremena, bilo zbog toga što ne znaju na koji ga način kvalitetno ispuniti.

2) Školska knjižnica i vršnjačka medijacija - mogućnost provođenja slobodnog vremena u knjižnici (Šakić, 2010)

Radionica je navedena zbog toga što se orijentira na zdravi pristup rješavanja sukoba, odnosno na učenje komunikacijskih vještina, pri čemu kao i kod prethodno navedene radionice, socijalni radnik je osoba koja uči kako ispravno komunicirati i rješavati sukobe, a knjižničar svojim znanjem i vještinama pomaže u tom procesu kroz kreativni rad i literaturu.

U okviru radionice, radi se na razvoju komunikacijskih vještina, kako pravilno iznositi vlastite osjećaje, želje i potrebe, kako postavljati granice prema drugima kroz "ja poruke" te kako smireno i bez konflikta pristupiti rješavanju problema (Šakić, 2010).

3) Vršnjačko nasilje (Pedagoški svijet portal, 2021)

Radionica je odabrana zbog toga što se orijentira na vršnjačko nasilje, na čemu je potrebno intenzivnije raditi, budući da je u porastu. Vrlo je bitno da učenici znaju prepoznati nasilje i prema istom se adekvatno postaviti, govoriti o nasilju, osuditi nasilničko ponašanje te biti podrška žrtvi. Najbitnija je svakako prevencija te zbog toga smatram da je radionicu bitno navesti u kontekstu na koji smo u radu orijentirani, a to je zaštita mentalnog zdravlja kroz suradnju dviju struka koje zajedničkim radom mogu provoditi već postojeće programe i radionice ili kreirati nove.

Ova je radionica najbolji prikaz rada na zaštiti mentalnog zdravlja djece, budući da je prvenstveno orijentirana na djecu u nižem razredu osnovne škole, što predstavlja primjerenu dob za edukaciju o toj temi, kako bi na vrijeme mogli prepoznati nasilje i reagirati na isto, prije nego situacija eskalira i naruši mentalno zdravlje djeteta.

4) „Budi cool, ne budi bully“ (Vukoja, 2015)

Radionica je odabrana zbog toga što je kao i kod prethodne, orijentirana na prevenciju međuvršnjačkog nasilja djece osnovnoškolske dobi, a kako smo ranije već spomenuli, prevencija je vrlo bitna, kao i činjenica da se s istom krene u što ranijoj dobi.

Kroz interaktivnu izmjenu mišljenja, stavova i ponašanja, djeci se ukazuje na probleme koje vršnjačko nasilje donosi te se time nastoji smanjiti njegova učestalost (Vukoja, 2015).

Radi se o korisnom projektu koji se može modificirati i primijenjivati i po školama, kako bi se radilo na osvještavanju i educiranju učenika o nasilju.

5) „Pisanje po leđima“ (Hercigonja, 2021)

Radionica je također odabrana zbog toga što se orijentira na prevenciju nasilja, učenje komunikacijskih vještina, razvijanje empatije i dr, što predstavlja temeljnu djelatnost suradnje knjižničara i socijalnog radnika, a primjenjiva je za provođenje po osnovnim školama, čime se radi na prevenciji i zaštiti mentalnog zdravlja djece od najranije dobi (Hercigonja, 2021).

6) Nenasilje počinje sa mnom – radionice za rad s djecom i mladima (Arvaj i sur. 2013)

Odabrane su radionice u okviru projekta, budući da su kao i prethodne orijentirane na nenasilno rješavanje sukoba u školi i izvan nje u multikulturalnom okruženju, u ovom slučaju Baranje, no mogu se provoditi i u školama diljem Hrvatske, budući da je multikulturalno okruženje naša svakodnevnica i bitno je na vrijeme naučiti djecu da prihvate različitosti. Cilj projekta je osnaživanje djece i nastavnika za nenasilno djelovanje, kako bi se spriječili sukobi uzrokovani nacionalnim, etničkim, rasnim i drugim razlikama koje vode nasilju i diskriminaciji (Arvaj i sur. 2013).

Kroz kreativan i zabavan pristup knjižničar i socijalni radnik u prostoru školske knjižnice mogu primijeniti već postojeće navedene radionice u okviru ovog projekta, kako bi na vrijeme pravilno usmjerili djecu da prihvate različitosti.

Školski knjižničar kroz pedagoške kompetencije koje posjeduje, može kroz suradnju sa socijalnim radnikom koji s druge strane ima izvrsne komunikacijske vještine i empatičan pristup provoditi navedene radionice, na način da budu zabavne i zanimljive. Knjižničar s jedne strane nudi primjeren i odlično opremljen prostor u kojem se djeca osjećaju ugodno, prihvaćeno i kreativno, a samim time i motivirano, kao i materijale u različitim oblicima (knjige, slikovnice, audio-video materijale, igračke, kreativne materijale) kojima se mogu služiti na radionicama, dok socijalni radnik u tom procesu predstavlja osobu koja vodi proces, provodi, usmjerava i prati aktivnosti koje se provode, zbog kompetencija koje posjeduje, a koje se odnose na učenje komunikacijskih vještina i razvijanje empatije (Arvaj i sur. 2013).

Zatim nam slijede preventivni školski programi, kojima je cilj prevencija nasilja i odgoj učenika na način da "stvaraju pozitivnu sliku o sebi, mirno rješavaju sukobe, nauče konstruktivno iskoristiti slobodno vrijeme te da se odupru uporabi sredstava ovisnosti" (Jakoubek, 2023).

U tom kontekstu autorica navodi dva preventivna programa koja su se provodila u OŠ Ksavera Šandora Gjalskoga u Zagrebu (2021: 61, prema Jakoubek, 2023)

	Prvi preventivni program (Jakoubek, 2023)	Drugi preventivni program (Jakoubek, 2023)
Program provela:	Školska knjižničarka OŠ Ksavera Šandora Gjalskoga u Zagrebu	Školska knjižničarka OŠ Ksavera Šandora Gjalskoga u Zagrebu
Cilj:	„razvijanje sposobnosti konstruktivnog i miroljubivog rješavanja sukoba, prevencija agresivnog ponašanja učenika, smanjivanje interesa i potreba mladih za uzimanjem sredstava ovisnosti te stvaranje učenikove pozitivne slike o sebi“ (Jakoubek, 2023)	Osvještavanje i borba protiv vršnjačkog nasilja
Program obuhvaća:	Niz radionica: Čitajmo sigurno, preuzimajmo odgovorno Slobodno vrijeme učenika Mjesec borbe protiv ovisnosti Dan sigurnijeg interneta Dan ružičastih majica	Aktivnosti kojima se učenicima pomaže pri osvještavanju problema vršnjačkog nasilja
Rezultati i svrha:	Učenje primjerenog rješavanja sukoba; stvaranje pozitivne slike o sebi; smanjivanje potrebe za sredstvima ovisnosti	Program je uspješan, knjižničarka svake godine provodi radionice nenasilja i prihvaćanja različitosti

Prvi program uključuje učenike, učitelje, roditelje i stručne suradnike, pri čemu je bitna uloga školskog knjižničara, budući da se u školskoj godini 2021./2022. knjižničarka uključila u *eTwinning* projekt "*Bitna je prevencija*" (Jakoubek, 2023). Platforma *eTwinning* omogućuje suradnju među školama u Europi i preko nje, članovi mogu komunicirati, surađivati, razmjenjivati znanja i iskustva te se uključivati u razne projekte (Jakoubek, 2023). Putem te platforme, knjižničarka je provela brojne aktivnosti vezane uz prevenciju nasilja, sigurnost na internetu i slobodno vrijeme učenika (Jakoubek, 2023)..

Kao što smo spomenuli ranije, organizacija slobodnog vremena ima pozitivan utjecaj na učenike, ali i nepovoljan jer može ostavljati prostor za razvoj problematičnog ponašanja adolescenata – cigarete, alkohol, rizična seksualna ponašanja, nasilje i delinkvenciju i dr. (Jakoubek, 2023).

Program obuhvaća niz radionica koje se mogu provoditi ili poslužiti kao primjer za osmišljavanje novih, s istom svrhom.

Drugi preventivni program, provodi se posljednje srijede u veljači, a posvećen je Danu borbe protiv vršnjačkog nasilja (Jakoubek, 2023)..

Već ranije, učenici su sudjelovali u brojnim aktivnostima kako bi osvijestili problem vršnjačkog nasilja, a strategija škole je takva da se o temi nasilja govori od prvog razreda, što svakako pozitivno doprinosi ranom prepoznavanju i prevenciji nasilja.

Knjižničarka svake godine provodi radionicu nenasilja i prihvaćanja, na način da učenicima pročita prigodnu priču, koja govori o različitostima i prihvaćanju istih, nakon čega s učenicima razgovara o tome kako prepoznati nasilje i reagirati na njega (Jakoubek, 2023).

Budući da se program provodi na godišnjoj bazi, donosi dobre rezultate i kao takav može poslužiti kao primjer i podloga za slične programe, s brojnim aktivnostima i radionicama kojima bi se radilo na prevenciji i zaštiti mentalnog zdravlja djece, na način da ih se informira o temi vršnjačkog nasilja i različitostima kojima smo sve više svakodnevno okruženi.

U kreiranju programa, radionica i aktivnosti na temu vršnjačkog nasilja, surađivati mogu i knjižničar i socijalni radnik, zajedno s drugim članovima školskog tima radi što boljih rezultata.

Zatim slijedi kratki prikaz dvaju UNICEF-ovih preventivnih programa koji su se provodili u Hrvatskoj i dali dobre rezultate te također mogu poslužiti kao osnova za izradu sličnih programa.

	„Steps to Respect“ (Stepanić, 2019)	„Stop nasilju među djecom“ (Stepanić, 2019)
O programu:	UNICEF program; svjetski program prevencije vršnjačkog nasilja	UNICEF program „Za sigurno i poticajno okruženje u školama“
Cilj:	Suzbijanje nasilja i destruktivnog ponašanja; Stimulacija prosocijalnog ponašanja; Unapređenje socio-emocionalnih vještina	Povećati svijest o problemu bullyinga među djecom, roditeljima i djelatnicima (Stepanić, 2019)
Program obuhvaća:	Djecu starije školske dobi, od trećeg do šestog razreda; Pružna podršku i roditeljima i pomaže u razvoju socijalno-emocionalne kompetencije	Školu i njezine zaposlenike; Učenike i njihove roditelje Lokalnu zajednicu
Rezultati:	Manja tolerancija nasilničkog ponašanja; Veća odgovornost učenika; Pravovremeno reagiranje i prijavljivanje nasilničkog ponašanja	Proveden je u 185 škola; Obuhvaćeno 150 000 djece Rezultati pokazali smanjenje stope vršnjačkog nasilja za 50 %, ali program unatoč tome nije održan

Stepanić program "*Steps to Respect*" spominje u kontekstu jednog od najučinkovitijih, a navodi da je "usmjeren na smanjenje i prevenciju nasilja, jačanje individualnih kompetencija, modifikaciju školskog okruženja te edukaciju školskih djelatnika" (2019, str. 5).

Također utječe na razvoj socijalnih vještina i vještina rješavanja problema, budući da podlogu ima u socijalno-emocionalnom učenju, gdje je naglasak na poznavanju sebe, brizi za druge, odgovornom donošenju odluka, socijalnoj učinkovitosti i na razvoju samokontrole, svijesti, socijalnih vještina te razumijevanja međuljudskih odnosa (Stepanić, 2019).

Drugi UNICEF-ov program poznat i kao „*Stop nasilju među djecom*“, provodio se od 2003. do 2012. godine, kao odgovor na sve veći problem zlostavljanja i zanemarivanja djece, no unatoč pozitivnim rezultatima, nije održan do danas (Stepanić, 2019).

Učitelji su s razredima donosili vlastita pravila i ukazivali na posljedice nasilničkog ponašanja, razvijali socio-emocionalne vještine i educirali o tome kako pomoći zlostavljanim vršnjacima. Naglasak je bio na djeci koja su se nasilnički ponašala, kako bi se promijenilo njihovo ponašanje i razvila empatija prema drugima (Stepanić, 2019).

S obzirom na učinkovitost programa i rezultate koji pokazuju smanjenje stope vršnjačkog nasilja, veliki je propust što se navedeni program više ne provodi, no to svakako može biti dobra smjernica za suradnju knjižničara i socijalnog radnika za stvaranje sličnih programa, koji bi se provodili po osnovnim i srednjim školama, a kojima bi se radilo na problemu u ponašanju učenika i razvijanju empatije, budući da se može primijetiti da u društvu danas postoje velike razlike, naročito u tradicionalnijim sredinama kao što je naša i bitno je osvještavanje. Nasilje najčešće ne nastaje samo po sebi, već određeni obrasci ponašanja dolaze „od kuće“, na čemu zasebno može raditi socijalni radnik ulazeći u problematičnu obitelj, a zajedno s knjižničarem može sastavljati programe prevencije i suzbijanja nasilnog ponašanja, koji će se provoditi po školama, s naglaskom na problematične učenike i njihove obitelji.

Za kraj slijedi projekt Grada Zagreba pod nazivom "*Promicanje mentalnog zdravlja - Pogled u sebe*", koji se provodio u srednjim školama Grada Zagreba (Jeleč i Šentija Knežević 2019).

Cilj projekta je „potaknuti mlade na bolje poznavanje sebe, kako bi poboljšali svoje mentalno zdravlje, koje je temelj za individualnu dobrobit i djelotvorno funkcioniranje“ (Jeleč i Šentija Knežević 2019).

Smatra se da mladi nemaju dovoljno znanja o mentalnom zdravlju, mentalnim poremećajima i njihovoj prevenciji te da imaju problem s prepoznavanjem problema kod sebe ili drugih, a uvidjelo se i da nastavnici imaju interes za rad na temama zaštite mentalnog zdravlja mladih, ali nemaju dovoljno znanja o problemima s kojima se srednjoškolci susreću. Edukacijom nastavnika, učenici bi dobili bolji uvid u mentalno zdravlje i prepoznali važnost zaštite istog (Jeleč i Šentija Knežević 2019).

Projekt se provodi u obliku osam radionica u školi, 2x mjesečno u trajanju od 45 minuta, pod nazivom "Pogled u sebe" – „Mentalno zdravlje od A do Ž“; „Tko sam ja?“ ; „Razum i osjećaji“; „Kako postati ovisan o sebi?“; „Doživjeti stotu“; „Društvo i prijatelji“; „Začarani krug“ te „Ljubav“ (Jeleč i Šentija Knežević 2019).

Edukacija nastavnika ima za cilj upoznavanje s projektom i educiranje o temama bitnima za svakodnevni rad s mladima. Teži se podizanju svijesti o najčešćim problemima mladih; razumijevanju samih sebe i očuvanju vlastitog mentalnog zdravlja. Važne su primarna prevencija, senzibilizacija i destigmatizacija mentalnog zdravlja te edukacija radi pravovremenog prepoznavanja poteškoća, reagiranja i traženja stručne pomoći (Jeleč i Šentija Knežević 2019)

Svi navedeni modeli, preventivni programi i radionice, mogu se primijeniti i provoditi u školama, od strane knjižničara i socijalnog radnika.

Socijalni radnik svojim kompetencijama može dobiti uvid u obiteljsku situaciju i problematiku mladih, a knjižničar svojim, uz dodatnu edukaciju socijalnog radnika, može doprinijeti kreativnim radom na samim radionicama te u osmišljavanju programa na temu zaštite mentalnog zdravlja. Kao što je već spomenuto, knjižničar nudi dobro opremljen i ugodan prostor školske knjižnice za rad na aktivnostima, kao i odgovarajuća sredstva i materijale, a socijalni radnik

dodatno znanje o komunikacijskim vještinama i pristupu problematičnim učenicima i potencijalnim rizičnim skupinama i situacijama.

Suradnja ovih dvaju struka u tom bi se slučaju odvijala u kreiranju novih projekata, programa i radionica, koje bi se od najranije dobi provodile s djecom radi postavljanja dobrih temelja za prevenciju mentalnih poteškoća i zaštitu mentalnog zdravlja.

Školska knjižnica je prikladan prostor za provođenje takvih aktivnosti jer predstavlja siguran i kreativan prostor, gdje se i učenici i djelatnici škole osjećaju opušteno i gdje ne dolaze samo po lektiru i literaturu za školske obaveze, već se u tom prostoru mogu družiti i na taj način spojiti ugodno s korisnim, kroz educiranje o temama koje im mogu pomoći da zrelo i smireno pristupaju rješavanju problema, da nauče prepoznavati neprimjereno ponašanje te adekvatno reagirati na isto, ali i da ujedno rade na razvijanju empatije i uvažavanju različitosti.

Školski knjižničar i socijalni radnik mogu ostvariti odličnu profesionalnu suradnju, budući da se u okviru različitih projekata mogu organizirati i individualni i grupni sastanci s djecom i mladima koji imaju određenih obiteljskih poteškoća, a pri čemu im socijalni radnik može pomoći individualnim razgovorom, kojim će steći uvid u obiteljsku situaciju, a zatim i ulaskom u samu obitelj problematičnog učenika te naposljetku radom s učenicima kod kojih već postoji određeni problem, a na kojem se može grupno raditi kroz razmjenu iskustva s drugima u sličnoj situaciji, na čemu bi također, u okviru projekata zajednički radili knjižničar i socijalni radnik.

Individualni i grupni rad je u ovom kontekstu primjereniji za rad samog socijalnog radnika, no kroz suradnju s knjižničarem, zajednički se mogu osmišljavati projekti, radionice i aktivnosti na provođenju kojih bi obje struke imale svoje zadatke i dužnosti, uzimajući pritom kompetencije i obrazovne aspekte i jedne i druge struke.

ZAKLJUČAK

Tema zaštite mentalnog zdravlja, tema je o kojoj se može ispisati jako puno stranica i jedna je od onih koje ostavljaju prostor za mnoštvo mogućnosti i ideja, vezano uz izradu projekata, programa i provedbu radionica iz istih u praksi.

U Republici Hrvatskoj, školski knjižničari s vremenom, kao što je vidljivo, dobivaju sve veću ulogu i sve se više angažiraju u pripremi i provedbi različitih projekata, kojim se mogu obuhvatiti aktualne teme zaštite mentalnog zdravlja i prevencije problema.

Socijalni radnici su s druge strane još uvijek nedovoljno zastupljeni u školama, a posve je jasno da psiholog i pedagog, zajedno s ostalim nastavnim osobljem, nisu dovoljni da u potpunosti obuhvate svojim radom sve probleme s kojima se učenici susreću, što u školi, što izvan škole.

Kroz suradnju knjižničara i socijalnog radnika, škole dobivaju osobu koja povezuje dijete, roditelje, školu i druge ustanove, a zajedničkim radom na projektima, mogu se usmjeriti na rad na određenom problemu ukoliko je do njega kod djeteta već došlo ili na prevenciji istog.

Živimo u neizvjesnim vremenima s mnogo promjena. Stres, pritisak i očekivanja vjerojatno nikada ranije nisu bila toliko intenzivna i izražena, stoga je vrlo bitno imati u školskom timu kvalitetan, stručan i educirani kadar, koji će biti u mogućnosti educirati ostale djelatnike, na vrijeme prepoznati problem i poraditi na problemima s kojima se učenici susreću. Naposljetku, takva suradnja je u inozemstvu prisutna već dugi niz godina i vrijeme je da se uvede i kod nas.

Školska knjižnica je idealan prostor za provedbu projekata, radionica i edukacija te održavanje individualnih i grupnih sastanaka s djecom, mladima, njihovim roditeljima te nastavnim osobljem, kako bi svi bili educirani poraditi na prevenciji poteškoća i zaštiti mentalnog zdravlja.

Rad na zaštiti mentalnog zdravlja je nužan jer postavlja temelje za dobar napredak i razvoj društva u budućnosti, što je vrlo bitno, s obzirom na užurbanost vremena u kojem živimo i koje je pred nama.

LITERATURA

1. Antolić, B. i Novak, M. (2016). Promocija mentalnog zdravlja: temeljni koncepti i smjernice za roditeljske i školske programe. *Psihologijske teme*, 25 (2), str. 317-339. Preuzeto 01.08.2023. s <https://hrcak.srce.hr/161868>
2. Antolović, M., Žipovski, J., Šutić, L. (2022). Mentalno zdravlje gimnazijalaca tijekom pandemije koronavirusne bolesti. *Nastavnička revija*. 3 (2), Str. 22-34 Preuzeto 01.08.2023. s <https://hrcak.srce.hr/file/416378>
3. Arvaj, N., Kersten, S., Taslidžić Herman, D. (2013). Nenasilje počinje sa mnom - radionice za rad s djecom i mladima. *Ministarstvo socijalne politike i mladih*. Osnovna škola Đakovački Selci. Preuzeto 01.08.2023. s http://os-selci-djakovacki.skole.hr/upload/os-selci-djakovacki/images/static3/817/File/brosura_nenasilje_pocinje.pdf
4. Barić-Karajković, H. (2012). Smjernice za rad školskog knjižničara u knjižnici osnovne škole u teoriji i praksi. U: *XXIV. Proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske*. Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje, 77-85. Preuzeto 31.07.2023. s <https://www.azoo.hr/app/uploads/uvezeno/datoteke/24-proljetna-skola-knjiznicara2012-web-1536868611.pdf>
5. Blažeka Kokorić, S., Majdak, M. i Rumenović, T. (2011). Primjena odgojne drame u radu s maloljetnim počiniteljima kaznenih djela. *Kriminologija & socijalna integracija*, 19 (1), 99-110. Preuzeto 01.08.2023. s <https://hrcak.srce.hr/67796>
6. Blažeković, Furlan T. i B. (1993). *Knjižnica osnovne škole*. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna biblioteka.
7. Bolčević Novak, V. i Dvekar-Bešenić G. (2021). Mentalno zdravlje učenika. *Varaždinski učitelj: digitalni stručni časopis za odgoj i obrazovanje*. 4 (6). Preuzeto 01.08.2023 s <https://hrcak.srce.hr/broj/20253>
8. Dubinska analiza stanja i podloga za razvoj Nacionalnog akcijskog plana za provedbu Europskog jamstva za djecu u Hrvatskoj (2021, siječanj). *UNICEF*. Preuzeto 16.07.2023. s <https://www.unicef.org/croatia/izvjesca/dubinska-analiza-za-eu-jamstvo-za-svako-dijete-hrvatska>

9. Dupper, D.R. (2002). *School Social Work: Skills and Interventions for Effective Practice*. Wiley. Preuzeto 01.08.2023. s <http://ndl.ethernet.edu.et/bitstream/123456789/50462/1/45.Dupper%2C%20David%20R..pdf>
10. Garner, J., Mitchell, L., Bell, K., Lockwood, A. & Wardle, S. (2020). Social Work in Australian Public Libraries: An Interdisciplinary Approach to Social Justice. *Public Library Quarterly*. Volume 40, 2021 - Issue 6. Preuzeto 01.08.2023. s <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/01616846.2020.1825917>
11. Hercigonja, Z. (2021). Pisanje na leđima – radionica prevencije nasilničkog ponašanja među učenicima. *Varaždinski učitelj*, 4 (7), 747-752. Preuzeto 01.08.2023. s <https://hrcak.srce.hr/264989>
12. IFLA i UNESCO Manifest za školske knjižnice (1999). *IFLA*. Preuzeto 16.07.2023. s <https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/school-libraries-resourcecenters/publications/school-library-manifesto-hr.pdf>
13. IFLA i UNESCO Manifest za školske knjižnice (2006). Filozofski fakultet. Preuzeto 16.07.2023. s <http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/unesco.htm>
14. IFLA-ine smjernice za školske knjižnice (2015). *IFLA*. Hrvatsko knjižničarsko društvo. Preuzeto 16.07.2023. s: <http://www.husk.hr/hdoc/Smjernice.pdf>
15. IMLS (2018). Statement of Need—Social Worker in the Library. *Institute of Museum and Library Services*. Preuzeto 01.08.2023. s https://www.imls.gov/sites/default/files/grants/lg-94-17-0227/proposals/lg-94-17-0227-17_proposal_documents.pdf
16. Inicijativa za zapošljavanje socijalnih radnika u školama Hrvatska komora socijalnih radnika (2023, svibanj). *Portal Hrvatske komore socijalnih radnika*. Preuzeto 16.07.2023. s <https://hksr.hr/inicijativa-za-zaposljavanje-socijalnih-radnika-u-skolama-u-republici-hrvatskoj>
17. Inkluzija. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Preuzeto 01. 08. 2023. s <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=27473>

18. Jakoubek, K. (2023). Školski knjižničar – podrška u provođenju školskog preventivnog programa. *Novi uvez, XXI* (39), 65-75. Preuzeto 01.08.2023. s <https://hrcak.srce.hr/305328>
19. Jeleč, V. i Šentija Knežević, M. (2019). Unapređenje i očuvanje mentalnog zdravlja djece i mladih na području Grada Zagreba. *Epoha zdravlja, 12* (1), 32-35. Preuzeto 01.08.2023. s <https://hrcak.srce.hr/232003>
20. Jozić, R. i Pavin Banović, A. (2019). *Od knjige do oblaka. Informacijsko-medijski odgoj i obrazovanje učenika*. Zagreb: Alfa.
21. Kelly, M.S., Cosner Berzin, S., Frey, A., Alvarez, M., Shaffer, G., O'Brien, K. (2010). Findings from the National School Social Work Survey. *The State of School Social Work*. Preuzeto 01.08.2023. s https://www.researchgate.net/publication/226364412_The_State_of_School_Social_Work_Findings_from_the_National_School_Social_Work_Survey
22. Kelly, M.S. (2015) Excerpt from School Social Work: Practice, Policy, & Research (8th Edition, Lyceum Books, Fall 2015) *Evidence Informed Mental Health Practice in Schools*. Preuzeto 01.08.2023. s https://www.academia.edu/12284940/Excerpt_from_School_Social_Work_Practice_Policy_and_Research_8th_Edition_Lyceum_Books_Fall_2015_Evidence_Informed_Mental_Health_Practice_in_Schools
23. Koludrović, M. (2021). Uloga, važnosti i mogućnosti školske knjižnice u kontekstu razvoja kurikulumske pristupa. U: *XXXIII. Proljetna škola stručnih suradnika knjižničara*. Agencija za odgoj i obrazovanje. Preuzeto 31.07.2023. s <https://www.azoo.hr/app/uploads/2021/09/33.-Proljetna-skola-zbornik-2021.pdf>
24. Knjižnica. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Preuzeto 16.07.2023. s <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=32130>.
25. Kovačević, D., Lasić-Lazić, J. i Lovrinčević, J. (2004). *Školska knjižnica - korak dalje*. Zagreb: Zavod za informacijske studije.
26. Kovačević, D. i Lovrinčević, J. (2012). *Školski knjižničar*. Zagreb: Zavod za informacijske studije.

27. Lovrinčević, J., Kovačević, D., Lasić-Lazić, J. i Banek Zorica, M. (2005). *Znanjem do znanja. Prilog metodici rada školskog knjižničara*. Zagreb: Zavod za informacijske studije.
28. Luo, L., Estreicher, D., Lee, P.A., Thomas, C., Thomas, G. (2012). Social Workers in the Library: An Innovative Approach to Address Library Patrons' Social Service Needs. *Qualitative and Quantitative Methods in Libraries* 1: 73 – 82. Preuzeto 01.08.2023. s <https://www.qqml-journal.net/index.php/qqml/article/view/45>
29. Lynn, C.J., McKernan McKay, M. & Atkins, M.S. (2003). School Social Work: Meeting the Mental Health Needs of Students through Collaboration with Teachers. *Loudoun County Public Schools*. Preuzeto 01.08.2023. s https://www.lcps.org/cms/lib/VA01000195/Centricity/Domain/3099/School_Social_Work_Collaboration_with_Teachers.pdf
30. Majić, I. (2010). Tradicija na drugačiji način – kreativna radionica. U *XXII. Proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske*. Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje, 134. Preuzeto 01.08.2023. s <https://library.foi.hr/lib/knjiga.php?sqlid=1&H=kdvz&E=&lok=&zbi=&sqlx=X00948>
31. Martinović, M. (1994). Doprinos školskog socijalnog rada funkcioniranju interdisciplinarnog školskog tima. *Ljetopis socijalnog rada*. 1 (1) str. 43-57. Preuzeto 01.08.2023. s <https://hrcak.srce.hr/198075>
32. Mental Health Strengthening Our Response. (2022). *WHO*. Preuzeto 01.08.2023. s <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/mental-health-strengthening-our-response>
33. Mentalno zdravlje djece mora biti u središtu školske politike (2018). *Školski portal*. Preuzeto 01.08.2023. s <https://www.skolskiportal.hr/sadrzaj/savjeti-strucnjaka/mentalno-zdravlje-djece-mora-biti-u-sredistu-skolske-politike/>
34. Multisistemska terapija (bez dat.). *Kabinet Dandelion*. Preuzeto 01.08.2023. s <https://www.kabinetdandelion.org/service-page/multisistemska-terapija>
35. Nastavni plan i program za osnovnu školu, *Narodne novine*, 102/2006. Preuzeto 01.08.2023. s https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2006_09_102_2319.html
36. Poliklinika za zaštitu djece i mladih grada Zagreba. Posjećeno 01.08.2023. na: <https://www.poliklinika-djeca.hr/o-poliklinici/o-nama/>

37. Pravilnik o tjednim radnim obvezama učitelja i stručnih suradnika u osnovnoj školi, *Narodne Novine*, 34/2014. Preuzeto 16.07.2023. s https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2014_03_34_613.html
38. Priprema za izvođenje pedagoške radionice (2021). *Pedagoški svijet*. Preuzeto 01.08.2023. s <http://www.st-pedagozi.net/wp-content/uploads/2021/11/PRIPREMA-ZA-IZVODENJE-PEDAGOSKE-RADIONICE-vrsnjacko-nasilje-1.pdf>
39. Rakonić Leskovar, I. (2018). Školski knjižničar u inkluzivnom obrazovanju. *Knjižničarstvo: glasnik Društva knjižničara Slavonije, Baranje i Srijema*, 22 (1-2). Preuzeto 16.07.2023. s <https://hrcak.srce.hr/239615>
40. Schmehl Hines, S. (2015). Connecting Individuals With Social Services: The Library's Role. *IFLA*. Preuzeto 01.08.2023. s <https://www.ifla.org/files/assets/reference-and-information-services/publications/512-hines-en.pdf>
41. School Social Work Best Practice Guide - Third Edition (2020). *Illinois Association of School Social Workers*. Preuzeto 01.08.2023. s <https://www.isbe.net/Documents/ISBE-IASSW-School-Social-Work-Guide.pdf>
42. Soska, M.T. i Navarro, A. (2020). Social Workers and Public Libraries: A Commentary on an Emerging Interprofessional Collaboration. *Advances in Social Work*. 20 (2): Summer 2020. Preuzeto 01.08.2023. s <https://journals.iupui.edu/index.php/advancesinsocialwork/article/view/23690>
43. Standard za školske knjižnice, *Narodne Novine*, 34/2000. Preuzeto 16.07.2023. s https://narodnenovine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2000_03_34_698.html
44. Štanić, L. (2019). Vršnjačko nasilje i preventivni programi. *Varaždinski učitelj*, 2 (2), 67-77. Preuzeto 01.08.2023. s <https://hrcak.srce.hr/224276>
45. Subjektivna dobrobit djece u Hrvatskoj (2020). *UNICEF*. Preuzeto 31.07.2023. s <https://www.unicef.org/croatia/izvjesca/subjektivna-dobrobit-djece-u-hrvatskoj>
46. Šakić, Lj. (2010). Školska knjižnica i vršnjačka medijacija - mogućnost provođenja slobodnog vremena u knjižnici. *U XXII. Proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske*. Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje, 141. Preuzeto 01.08.2023. s <https://library.foi.hr/lib/knjiga.php?sqlid=1&H=kdvz&E=&lok=&zbi=&sqlx=X00948>
47. Šimunković, Gordana. (2022). Pozicioniranost mentalnog zdravlja djece i mladih u Republici Hrvatskoj. *Jahr : Europski časopis za bioetiku*. 13 (2).

48. Škrobica, V. (2008). Asertivnost kao važna komunikacijska vještina knjižničara u školskoj knjižnici. *Školski vjesnik: Časopis za pedagoški teoriju i praksu*. 57, 3.-4. Preuzeto 16.07.2023. s <https://hrcak.srce.hr/82632>
49. Što je stres? (bez dat.) *Savjetovaliste za studente*. Preuzeto 01.08.2023. s <https://savjetovaliste.tvz.hr/psiholoska-pomoc/sto-je-stres>
50. UNICEF Innocenti (2020). *Worlds of Influence: Understanding what shapes child well-being in rich countries*. Innocenti Report Card 16, Florence: UNICEF Office of Research.
51. UNICEF. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Preuzeto 30.07.2023. s <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=63202>.
52. Vukoja, A., Mašić, M., Mrak, M., Antunović, R., Vukoja, I. i Jureša, V. (2015). Projekt Budi cool, ne budi bully. *Hrana u zdravlju i bolesti, Specijalno izdanje* (Štamparovi dani), 2-2. Preuzeto 01.08.2023. s <https://hrcak.srce.hr/157090>
53. Vukušić Rukavina, T. (2022). Izazovi mentalnog zdravlja u Hrvatskoj danas. *Epoha zdravlja: glasilo Hrvatske mreže zdravih gradova*. 15 (1). Preuzeto 01.08.2023 s <https://hrcak.srce.hr/clanak/406831>
54. Wahler, E.A., Provence, M.A., Helling, J. & Williams, M.A. (2019). The Changing Role of Libraries: How Social Workers Can Help. *Families in Society The Journal of Contemporary Social Services* 101(2). Preuzeto 01.08.2023. s <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1044389419850707>
55. Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, *Narodne Novine*, 64/2020. Preuzeto 30.07.2023. s <https://www.zakon.hr/z/317/Zakon-o-odgoju-i-obrazovanju-u-osnovnoj-i-srednjoj-%C5%A1koli>
56. Zovko, M. (2009). Školska knjižnica u novom tisućljeću. *Senjski zbornik : prilozi za geografiju, etnologiju, gospodarstvo, povijest i kulturu*. 36 (1). Preuzeto 16.07.2023. s <https://hrcak.srce.hr/57597>
57. Žganec, N. (1996). Ima li mjesta za socijalne radnike u novoj hrvatskoj školi? *Ljetopis socijalnog rada*. 3 (1) str. 125-132. Preuzeto 01.08.2023. s <https://hrcak.srce.hr/198155>